

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLÂM EDEBİYATI BİLİM DALI**

OHRİLİ ŞEYH ZEKERİYYA EFENDİ VE MECMUÂT-I İLÂHİYÂT'I

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nehri AYDİNÇE

BURSA - 2011

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLÂM EDEBİYATI BİLİM DALI**

OHRİLİ ŞEYH ZEKERİYYA EFENDİ VE MECMUÂT-I İLÂHİYÂT'I

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nehri AYDİNÇE

**Danışman:
Prof. Dr Bilal KEMİKLİ**

BURSA – 2011

TEZ ONAY SAYFASI

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı'nda 700922002 numaralı Nehri Aydınçın hazırladığı "Ohrili Şeyh Zekeriyya Efendi ve Mecmuat-ı İlâhiyât'ı" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 13./09/2011 günü 09:10 – 10:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ
Uludağ Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Salih PAY
Uludağ Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Ali KAYA
Uludağ Üniversitesi

13/09/ 2011

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Nehri Aydınçe
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : İslâm Tarihi ve Sanatları
Bilim Dalı : Türk İslâm Edebiyatı
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : IX + 135
Mezuniyet Tarihi : / / 2011
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Bilal Kemikli

TÜRKÇE TEZ BAŞLIĞI OHRİLİ ŞEYH ZEKERİYYA EFENDİ VE MECMUÂT-I İLÂHİYÂT'I

Osmanlı'nın Rumeli bölgesini fethetmesiyle bu bölge yeni bir çehreye bürünmüştür. Bölge hem siyasi hem de kültürel yönden yeni bir değişim sürecine gitmiştir. Bu değişim oradaki halkı rahatlatmıştır. Çünkü Osmanlı din, dil, ırk, mezhep ayrımı yapmadan herkesi kucaklamış ve hiçbir baskı uygulamadan oradaki halkın mutlu mesut bir arada yaşamasına imkân sunmuş, zemin hazırlamıştır. Bu da yerli halkın Osmanlı'ya bakışının olumlu yönde olmasına ve yeni sistemi kabullenmesine sebep olmuştur. Bu adil ve hoşgörülü yönetim anlayışıyla da bölgeye İslam'ın ve tasavvufi düşüncenin yerleşimi kolay ve hızlı bir biçimde olmuştur.

Rumeli'de, İslâm adına gönülleri fetheden dervişlerin oynadıkları rolün önemini, günümüzde dahi bulunan tekkelerinin varlığı ile açıklamak mümkündür. Balkanlar'da İslâmiyet'in ilk tohumlarının tarikatlar tarafından atılması, tasavvuf anlayışındaki derin insan sevgisi, yüksek hoşgörü ve karşılıksız hizmeti esas almalarından kaynaklanır.

Bir giriş ve iki bölümden oluşan bu çalışmanın giriş bölümünde, İslam'ın ve tasavvufun Balkanlar'a, Halvetiliğin Makedonya'ya yerleşim sürecini, orada yapılan faaliyetleri konu edinmektedir. Birinci bölümde Makedonya'nın Halvetilik'teki merkezi olan Ohri'deki serüvenini, günümüze kadar halen devam eden tasavvufi ortamı aktarılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise, Ohri Halveti Hayati Tekkesi'nin büyük ve önemli bir şeyhi olan Şeyh Zekeriyya Efendi'nin hayatı ve kaleme aldığı mecmuasını latince edip tanıtılmaya gayret edilmiştir. Çalışmanın sonunda ise ekler bölümü verilip konunun daha iyi anlaşılması için resimler sunulup çalışma renklendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler:

Balkanlar, Makedonya, Tasavvuf, Halvetilik, Ohri, Şeyh Zekeriyya Efendi, Mecmua.

ABSTRACT

Name and Surname : Nehri Aydınçe
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : History of Islam and Islamic Arts
Branch : Turkish-Islamic Literature
Degree Awarded : Master
Page Number : IX + 135
Degree Date : / / 2011
Supervisor : Prof. Dr. Bilal Kemikli

İNGİLİZCE TEZ BAŞLIĞI

SHEİKH ZEKERİYYA EFENDİ FROM OHRİD AND HİS WORK MACMUAT AL İLAHİYAT

The Ottoman conquest of Thrace region, gave this region a new shape. The region went through a new, political and religious structuring giving so a relief to the community living there. Because The Ottomans embraced everyone there without distinction of religion, language, race or creed, they enabled and prepared the ground for the population to live a happy life by not oppressing anyone. This made the people to have a positive approach and to accept The Ottomans. The just and tolerant way of governance made possible for Islam and its Tasawwufi (mystical) thoughts to settle in easy and fast.

The important role played by the dervishes, who conquered the hearts of the people in the name of Islam, nowadays can be explained easily by the presence of the Tekkes. In the Balkans the first seeds of Islam were planted by the Sufi Orders, who had it even easier with their profound human love, hi tolerance and gratuitous service towards the population living there.

The introduction of this work we will try to describe Islam and mysticism in the Balkans, the settlement process of the Khalwati Order in Macedonia and the activities carried out there by them. The first section is dedicated to the adventure of the Khalwati Order's headquarters of Macedonia in Ohrid, and their mystical atmosphere which still continues in nowadays. In the second section we will attempt to introduce the life and Latinize the journal of an important and big Sheikh of Ohrid's Hayati Khalwati Tekke, Sheikh Zekeriyya Efendi.

At the end we will colorize this work with several pictures, and put in an Index, in order to understand it better.

Keywords:

Balkans, Macedonia, Tasawwuf, Khalwati, Ohrid, Sheikh Zekeriyya Efendi, Journal.

ÖNSÖZ

Bu tezi seçmemde öncülük eden hocamdır. Nitekim; hocam ülkemle ilgili yapılan çalışmaların az olduğunu bildiğinden özellikle ülkemle ilgili araştırmalar yapmamı istemiştir. Özellikle kendi şehrimi, Ohri'yi konu edinen bir çalışma yapma fikri böylece ortaya çıktı. Ohri Makedonya'daki Halvetiliğin merkezidir.

Bu sayede de ülkemi daha iyi tanıma fırsatı buldum. Ayrıca ülkemle ilgili yapılacak olan çalışmaların ilk başta kendime fakat özelde en fazla orada yaşayan halka hizmet olacağına kanaatime vardım. Çünkü insanın yaşadığı ülke ile ilgili dini, siyasi, kültürel olayları bilmesi gerekir. Özellikle son dönemlerde Osmanlı izlerinin silinmeye yüz tuttuğu ülkemde, böyle bir çalışma yapmak hem avantaj hem de dezavantajları barındırmaktadır. Bizim gibi yükseköğretimini Türkiye'de sürdüren kişilerin yapacağı çalışmalar sayesinde bu izler daima sürüp gideceğinden kuşku duymuyorum. Bizim vazifemiz oralarda yaşanmış önemli olayları, yaşamış önemli şahsiyetleri araştırarak hem ortaya çıkarmak hem de oradaki halka tanıtmak ve nihai olarak unutulmamasını sağlamaktır. Bilindiği gibi toplumlar geçmişleri sayesinde geleceklerine yön verebilirler. Ancak bu sayede ülkemize bir hizmet yapmış oluruz. Bu çalışma yapılırken yeterli kaynak bulunmadığını, belgelere zor ulaşıldığını, birkaç tane mecmua'nın var olduğunu fakat bunlardan birinin esas alınarak bu çalışmanın yapıldığını belirtmeliyiz.

Bu çalışmanın meydana gelmesinde her türlü yardım ve desteği esirgemeyen ilk başta değerli aileme, saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Bilal Kemikli ve değerli asistanları Ali İhsan Akçay ve Kenan Özçelik'e, Ohri'de gerekli malzeme teminini sağlayan ve bilgilerini paylaşma noktasında cömert davranan sayın Erol Şeh'e, Struga Hasan Baba Tekkesi Şeyhi Arif Şeh'e, Ohri Halveti Hayati Tekkesi Şeyhi Osman Dehar ve İmamı İsmail Durna'ya ve son olarak Eyüp Salih'e teşekkürü bir borç bilirim. Gayret bizden tevfiğ Allah'tandır.

Nehri AYDİNÇE

Bursa 2011

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
A. Osmanlı Döneminde Balkanlar'daki Tarikatlar	2
B. Makedonya'da Halvetilik	5

BİRİNCİ BÖLÜM

OHRİ'DE HALVETİLİK VE ŞEYH MEHMED ZEKERİYYA

I. OHRİ'DE HALVETİLİK	11
A. Halvetilik Hakkında Genel Bilgiler	11
1. "Halvet" in Manası, Halvetiyye'nin Kurucusu ve Meşayih Silsilesi.....	11
2. Zikir ve Halvet Çıkarma Özellikleri	14
3. Başlıca Şubeleri.....	17
B. Ohri'de Halvetî Ocağı: Hayâtiyye Dergâhı.....	18
II. ŞEYH MEHMED ZEKERİYYA EFENDİ.....	21
A. Hayatı	21
B. Edebi Kişiliği.....	22
C. Mecmuâ'nın Tavsifi	23
D. Şiirleri.....	23

İKİNCİ BÖLÜM
ŞEYH ZEKERİYYA EFENDİ'NİN MECMUÂ'SI
MECMUÂT-I İLÂHİYÂT

SONUÇ.....	100
KAYNAKLAR	101
EKLER.....	103
ÖZGEÇMİŞ.....	113

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	z, d
ب	b, p	ط	t
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	h	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, d	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	’

KISALTMALAR

Çev.	Çeviren
D.İ.A.	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
M.E.B.	Milli Eğitim Bakanlığı
Bkz.	Bakınız
c.	Cilt
H.	Hicrî
Haz.	Hazırlayan
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya

GİRİŞ

Osmanlı'nın Rumeli bölgesini fethetmesiyle bu bölge yeni bir çehreye bürünmüştür. Bölge hem siyasi, hem de kültürel yönden yeni bir yapılanma süreci başlamıştır. Bu süreç doğru ve hakkaniyetli sürdürüldüğünden oradaki halkı rahatlatmıştır. Çünkü Osmanlı din, dil, ırk, mezhep ayrımı yapmadan herkesi kucaklamış ve hiçbir baskı uygulamadan oradaki halkın mutlu ve mesut bir şekilde bir arada yaşamasına imkân sunmuş, zemin hazırlamıştır. Bu da yerli halkın Osmanlı'ya bakışının olumlu yönde ortaya koymasına ve Osmanlı'yı kabullenmesine sebep olmuştur. Bu adil ve hoşgörülü yönetim anlayışıyla da İslam'ın ve tasavvufi düşüncenin bölgeye yerleşimi kolay ve hızlı bir biçimde olmuştur.

İslâm adına gönülleri fetheden dervişlerin oynadıkları rolün önemini günümüzde dahi bulunan tekkelerinin varlığı ile açıklamak mümkündür. Balkanlar'da İslâmiyet'in ilk tohumlarının tarikatlar tarafından atılması, tasavvuf anlayışındaki derin insan sevgisi, yüksek hoşgörü ve karşılıksız hizmeti esas almalarından kaynaklanır. Bu davranış siyasi ve ideolojik depremler yaşayan halkın dikkatini çekmiştir. Genelde bütün tasavvuf akımları, ilkeleri itibariyle çok geniş ufuklu, insana sevgi ve saygıyı temel esas olarak almaktadırlar. Bu özellik ve tavırlar Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında sevgi ve kaynaşma zemininin kurulmasında etkili olmuştur. Bunun yanında yeni fethedilen topraklarda, Hıristiyan halkın Osmanlı idaresiyle uyum sağlamasında tasavvufi akımlar kaynaştırıcılık görevi de yapmıştır.

Tekkelerin iktisadi ve sosyal alandaki faaliyetlerinde din, dil, ırk farkı gözetmemeleri halk tarafından epeyce rağbet görmelerine vesile olmuştur. Dervişler, hangi dinin mensubu olursa olsun halkla karışıp kaynaşarak halk kitlelerini yönlendirmede önemli ölçüde başarılı olmuşlardır. Dervişlerin boş topraklarda kurdukları tekke ve zâviyelerin etrafında zamanla oluşan köyler, buraları birer din, kültür ve sanat merkezleri haline getirmiştir. Genellikle tekke ve zâviyeler etrafında oluşan yerleşim birimleri kurucu dervişlerin

adlarıyla veya Şeyhler Köyü¹, Dervişler Köyü², Tekke Mahallesi³, Dedeköy gibi isimlerle anılmıştır.

Faaliyetlerine bakıldığında bu şeyh ve dervişler sadece derviş kimliği taşıyan din adamları değil, aynı zamanda toprağı işleyen, köy kuran, sanat ve ilim yapan şahıslar olarak da karşımıza çıkmaktadır. Tekke ve zâviyelerin bu dönemlerdeki temel fonksiyonu boş topraklara yerleşip, ekip biçmek suretiyle buraları mamur etmek, şenlendirmek ve alın teriyle elde ettikleri bu mahsulü etrafındakilere dağıtmaktı. Böylece sevgi, şefkat ve saygıdan mahrum kalan geniş halk kitlelerine Allah sevgisine dayalı bir insan sevgisi ile insanların kalbini İslâm'a ve tasavvuf düşüncesine ısındırmaya çalışmışlardır.

A. Osmanlı Döneminde Balkanlar'daki Tarikatlar

Tarikatların Balkanlar'a yerleşmesi Osmanlılar'ın bu bölgeleri fethetmeleriyle başlar. Rivayetlere bakılırsa, Osmanlılar Avrupa'ya gelmeden önce, sadece Sarı Saltık Dede adında ermiş bir alperen XIII. yüzyılda burada bulunmuştur.

Asıl adı Mehmed olan Sarı Saltık Dede, Hacı Bektaş'ın muasırı olup aslen Buhara'lı bir Türk dervişi ve Bektaşî velisidir.⁴ *Saltıknâme*'ye göre ise asıl adı Şerif Hızır'dır.⁵ Sarı Saltık Dede 662 (1263/1264) yılında, Dobruca'da Babadağı havalisinde bulunan 10.000-12.000 kişi kadar olan Türkmenleri idare etmiştir.⁶ Bu kişi, Sinop'tan gelen ve Bizans İmparatorluğu ile Altın Ordu arasında bir tampon oluşturan Türk kabileleriyle birlikte Dobruca'ya yerleşmiştir. Onun ölümünden çok sonra, Sarı Saltık Dede, Yarımada'nın İslamlaştırılmasının simgesi olmuştur. Onun adı özellikle Bektaşî tarikatı tarafından kullanılmıştır. Bölgede onun Dobruca'da Babadağı'nda bulunan mezarının dışında, Doğu Trakya'da (Babaeski'de ve Edirne'de) , Romanya'da (Büzo'de) , Bulgaristan'da (Kaliakra'da) , Yunanistan'da (Korfu adasında) , Arnavutluk'ta (Kruja'da ve Kosova sınırı yakınında Has'ta) , eski Yugoslavya Makedonyası'nda (Ohri gölü

¹ Makedonya'nın Gostivar şehrinde 5 km. uzaklıkta Vardar nehrinin kaynadığı yerdir. Bugünkü ismi Vrutok'tur. İçinde ise eski ismi "Şeyhler" olan bir mahalle vardır.

² Pırlepe'den birkaç kilometre uzaklıkta bir köy.

³ Kalkandelen Harabati Baba Bektâşî Tekkesi civarındaki mahalle.

⁴ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, Haz. Zekeriyâ Kurşun-Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, c. II, s. 72.

⁵ Bkz. Ahmet Yaşar Ocak, *Sarı Saltık*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2002.

⁶ Franz Babinger "Sarı Saltık", *İslâm Ansiklopedisi*, M.E. B., İstanbul, 1966, c. X, s. 220.

kıyısındaki Sveti Naum Manastırı'nda) , Hersek'te (Blagaj'da) çok sayıda mezarı bilinmektedir. Bu arada onun Anadolu'da da mezarları mevcuttur.⁷

Rumeli'de tasavvuf gelişimine ilişkin şu değerlendirme yapılır: “Osmanlı dönemi konusunda üç büyük dönem ayırt edilmesi uygun olur: ilk yerleşimci heterodoks derviş gruplarının geliştiği görülen XIV-XV. yüzyıllardaki ilk fetihler dönemi; bir “sünnileştirme” politikası ile örtüşen, daha uzak yerlerin fethi dönemi; nihayet, Osmanlı'ya ait olarak kalan topraklarda Müslüman unsurun güçlendirilmesi dönemi de olan gerileme dönemi.”⁸ Yine de bugün, tarikatların tümünün Balkan toplumuna yayılışının ve buradaki yerinin tam bir tablosunu çıkarmak mümkün değildir. Zira elimizde henüz bazı dönemlerde bazı bölgeler ile ya da bazı tarikatlar ile ilgili araştırma yoktur.

Yeni fethedilen topraklara doğru göç etmiş ve Hıristiyan halkın kaçarak boşalttığı bölgelere ya da ulaşım yolları boyunca stratejik noktalara yerleşmiş olan, çoğunluğu Sünni mezhebi dışında bulunan dervişler (Kalenderîler, Bektâşiler, ya da diğerleri); toprağı bizzat işleyen, dinin ve Müslüman kültürünün yayılması için çalışan, askerî seferlere bizzat katılan veya mensuplarını gönderen dervişler. O zamanlar Osmanlı denetimi altında bulunan toprakların doğu kısmında (Trakya, Deli Orman, Dobruca), “hak mezhebi” dışı olarak nitelendirilir ve çok renk taşıyan bu sūfliğin en simgesel simaları Simavnâ'lı Bedreddin⁹ (819/1416'da Serez'de asılmıştır) ve Hasköy (bugün, Bulgaristan'daki Haskovo) yakınında bir tekkenin kurucusu Kalenderî bir derviş olan Otman Baba¹⁰ (ölümü 883/1478-79) olmuştur.

XVI. yüzyılda diğer tarikatlar etkilerini Balkanlar'a kadar genişletmeye başladılar. Bayrâmîyye (XV. yüzyılın ikinci çeyreği) , Nakşibendiyye ve Halvetiyye (XV. yüzyılın ikinci yarısı) böyledir.

Bektâşî'liğin dışında, siyasî-dinî açıdan sünnî kabul edilen, yani iktidar çevrelerine yakın diğer tarikat örgütleri, liderlerinden bazılarının sapkın mezheplileri ihbar ederek Osmanlı yetkililerinin bunlarla mücadele ettikleri ölçüde, önemli bir gelişme

⁷ Bkz. Ocak, a.g.e.

⁸ Nathalie Clayer-Alexandre Popovic, ”Osmanlı Döneminde Balkanlar'daki Tarikatlar”, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler**, Haz. Ahmet Yaşar Ocak, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.

⁹ Bkz. Osmanzâde Hüseyin Vassâf, **Sefine-i Evliyâ**, Haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2006, c.III, s. 109.

¹⁰ Bkz. Ahmet Yaşar Ocak, **Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik: Kalenderîler**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2.Baskı, Ankara, 1999.

göstermişlerdir. Görünüşe göre, Sofya, Tatar, Pazarcık, Ştip, Strumca, Vidin, Buda bölgelerinde büyük bir etkisi olan Sofya'lı Bâlî Efendi¹¹ (ölümü 1551-1553'e doğru) gibi bazı halveti şeyhleri Osmanlı'ya yardım etmişlerdir.¹²

Bir başka büyük halvetî şeyhi olan İsmâ'il Hakkı Bursevî (ölümü 1137/1724) 1086'dan 1096'ya (1675-1685) kadar on yıl Üsküp (Skopje)'te kaldı, burada yeni bir zaviye kurdu. Köprülü (Veles ve Strumica)'de de cahil imamlara ve sözde şeyhlere karşı vaazlar vermiş ve kendisinin Makedonya'da müridleri olmuştur.

Bu dönemde Balkan Yarımadasında son derece yoğun hale gelen çeşitli halvetî ve celvetî örgütlerin yanı sıra, diğer tarikatlar da bu bölgelerde yayılmaya başladılar. Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâme*'si XVII. yüzyılın ortalarında bu tarikatların Balkanlar'ın bütün kent merkezlerinde fiilen var olduğunu belirtir.¹³

Osmanlı yetkililerinin iradesine rağmen, Sünnilik, dışı sûfiliğin yine de Yarımada'da kökü kazınmamıştır; hatta XVI. yüzyılda Anadolu'dan gelen yeni bir aykırı hareket bile yayılmıştır: Bu hareket, özellikle Trakya'da Bosna-Hersek'te, Belgrad bölgesinde ve belki de Macaristan'da yandaşlar bulan (daha sonra Hamzavî'ler adını alacak olan) Melâmî-Bayrâmî'ler hareketi idi. Pîr Alî Aksarâyî'nin oğlu ve halefi olan, diğer adıyla Oğlan Şeyh denilen İsmâ'il Mâ'sûkî, 1539'da Osmanlı yetkilileri tarafından infaz edilmeden önce, Melâmiyye-Bayramiyye'yi İstanbul'a ve Edirne bölgesine soktu. Hareket daha sonra birçok üstad sayesinde Trakya'ya, Bosna-Hersek'e, Belgrad bölgesine ve Macar serhadine kadar yayıldı.¹⁴ Bu üstadlar arasında en ünlüsü, sapkınlıkla suçlanarak Bosna'da Tuzla bölgesinde tutuklanmış ve Osmanlı başkentinden ayrıldıktan sonra buraya sığınmış olan Hamza Bâlî¹⁵ olmuştur. Kendisi daha sonra tekrar İstanbul'a getirildi ve 980/1573'te infaz edildi.

XIX. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Arap eyaletlerinde gelişen üç tarikat, bu son dönemde özellikle Balkanlar'da yayıldığını görüyoruz. Bunlardan birincisi, XVIII. yüzyılın başından itibaren Yarımada'nın kuzey kısmına yerleşen

¹¹ Bkz. Vassâf, a.g.e. s. 341.

¹² Abdülbaki Gölpınarlı, **Melâmîlik ve Melâmîler**, Gri Yayın, İstanbul, 1992, s. 245.

¹³ Çelebi, **Seyahatname**, c.II, s. 206.

¹⁴ Nathalie Clayer-Alexandre Popovic, "Osmanlı Döneminde Balkanlar'daki Tarikatlar", **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler**, Haz. Ahmet Yaşar Ocak, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.

¹⁵ Bkz. Vassâf, Sefîne, c.II, s. 503.

Sa'diyyedir. Arap kökenli ikinci bir tarikat, XIX. yüzyılda, ama son derecede sınırlı bir alanda Balkanlar'a yerleşti. Bu, Şâziliyye tarikatıdır. İki Yarımada'nın doğu kısmında, Türkler'in bulunduğu çevrelerde Tutrakan ve Rusçuk'ta, diğer ikisi ise Kahire'nin şâzili çevreleriyle temas halinde olan Arnavutların bulunduğu Kosova'da Cakovika'da olmak üzere fiilen dört tekke kurulmuştur. Osmanlı egemenliğinin sona ermesinden önce, üçüncü bir Arap tarikatı Balkanlar'da çoğaldı. Üçüncüsü, Mekke'ye yapılan hac yoluyla 1910-11'e doğru (bugünkü Arnavutluk'un kuzeyinde bulunan) Shkodra/İşkodra kentine kurulmuş olan Ticâniyye'dir.

Bizzat bu topraklarda kurulan Melâmiyye-Nûriyye'yi tarikattan çok, "anlayış" ya da "felsefe" hareketi olarak nitelemek gerekir. Osmanlı egemenliğinin son elli yılında, hareket Makedonya'ya (Selanik, Avrethisâr, Üsküp, Strumica, Manastır, Dedeli, Doyrân, Tikveş, Koçani, Ştip, Veles, Pagaruşa bölgelerinde) ve Kosova'ya (Cakovica'ya, Orahovac'a, Prizren'e ve Suvi Do'ya), oradan da Bosna-Hersek'e yayılmıştır. Melâmiyye-Nûriyye'nin pîri Seyyid Muhammed Nuru'l-Arabi'dir. Nuru'l-Arabi H. 1228'de Mısır'da doğmuştur. İlk eğitimini âilesinden almıştır. Câmîu'l-Ezher'deki hocası Hasan Kuveysî tarafından Anadolu'ya gönderilmiş fakat burada fazla kalmadan Rumeli'ye geçmiştir. 1255 yılında ise Üsküb'e gitmiştir. 1305 yılının Cemaziyelâhirinin 29. Gecesi Strumica'da vefat etmiştir.¹⁶ Hareketin Balkanlar'daki diğer öncüsü Orahovac'lı Hilmi Maliki (Hilmi Malîçi) dir. Asıl adı Abdulmâlîk, mahlası Hilmî'dir. Abdulmâlîk Hilmî 1865 yılında Prizren'e otuz kilometre uzaklıkta Orahovac kasabasında doğmuştur. Medreseyi bitirdikten sonra kendi doğum yerine dönüp bir tekke inşa ettirmiş. Melami tarikatine mensup olan Abdulmâlîk Hilmî 1928 yılında Prizren'de vefat etmiştir. Sağlığında yaptırdığı Prizren'deki tekkede türbesi bulunmaktadır.¹⁷

B. Makedonya'da Halvetilik

Çalışmanın konusu olan Ohrili Şeyh Mehmed Zekerriyya Efendi Halvetîdir. Bu yüzden önce Makedonya'daki Halvetiliğin ele alınması gerekiyor. On dördüncü yüzyılda kurulan Halvetiyye tarikatı en çok kol ve şubeye sahip olan tarikattır.

¹⁶ Gölpınarlı, **a.g.e.**, ss 231-241; Bkz. Metin İzeti, **Balkanlar'da Tasavvuf**, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 258.

¹⁷ Bkz. Hüseyin Özcan, **Abdulmâlîk Hilmî Hayatı ve Şiirleri**, Ankara, 1994, s. 8.

Makedonya’da Halvetiliğin Sinânî, Karabaşı ve Hayatî kollarıyla faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Halvetiliğin Sinanilik kolunu incelediğimizde Üsküp’te iki tekke’nin varlığı tespit edilmektedir. Ümmi Sinan veya diğer ismiyle Veliyüddin Vardar Sinani Tekkesi, Vardar nehri kıyısındadır. On altıncı yüzyılın sonlarında İbrahim Ümmi Sinan müridlerinden Abdülhadi el Vardari tarafından kurulmuştur. Ondan sonra Veli Dede posta oturmuştur. 1806 yılında tekkenin şeyhliğine Şeyh Abdülfettah gelmiştir. 1833 yılında Muhyiddin Halife ve ondan sonra Abdülgafur Halife Şeyh olmuştur. Tekkenin son Şeyhi Hafız Ömer Mehmet Efendi 1912 yılına kadar şeyhlik yapmıştır ve ondan sonra Türkiye’ye göç ederek 1954 yılında vefat etmiştir.

Üsküp’te ikinci Sinani Tekkesi İplikçi Hasan Efendi tekkesidir. İplikçi Hasan Efendi de İbrahim Ümmi Sinan’ın halifelerinden Nasuh Efendi’nin ve Veli Dede’nin mürididir. On yedinci yüzyılın başlarında kurulan tekkede İplikçi Hasan Efendi’den sonra posta şu şeyhler oturmuştur: Şeyh Derviş Efendi, Şeyh Şit Efendi, Şeyh Terzili Ali Efendi, Şeyh İbrahim Bukagili, Hacı Abbas Baba, Şeyh İbrahim, Şeyh Bahaeddin, Şeyh Halid, Şeyh İbrahim, Şeyh Abbas ve Şeyh Kadri Efendi.

Halveti Karabaşı Tekkesi, Üsküp’te Şeyh Salih Baba tarafından kurulmuştur. Prizren Saraçhane Halveti Tekkesinden icazetli olan Şeyh Salih Baba on sekizinci yüzyılda Üsküp’te Vardar nehrinin sağ kıyısında tekkesini kurmuştur. Şeyh Salih bir dönem İstanbul’da kaldıktan sonra var olan tekkeyi genişletmiştir. Şeyh Salih’in vefatından sonra posta Şeyh Behlül, Şeyh Arif, Şeyh Davut, Şeyh Süleyman, Şeyh Süleyman, Şeyh İbrahim, Şeyh Haydar posta oturmuşlardır (Şeyh İbrahim ve Şeyh Haydar Halveti tarikatı icazetinin dışında Rifai tarikatından da icazetliydi).

İkinci Karabaş Tekkesi, Zincirli Tekke olarak anılmaktadır. Şeyh Âdem Baba’nın kurduğu bu tekkede onun vefatından sonra Şeyh Süleyman, Şeyh Ebu Bekir, Şeyh Osman, Şeyh Ali, Şeyh Mustafa Kenzî ve Şeyh Mehmet Ferit tarafından hizmet edilmiştir.

Şeyh Mehmed Baba tarafından Köprülü’de Derbent Dergâhı kurulmuştur. Demirkapı yakınında bulunan Koşarka köyünde yaşadıkları zaman Halveti Şeyhi Şeyh

Mustafa Babadan hilafet almıştır. Şeyh Mustafa Baba ise, Leskovsa'lı Aziz Şeyh Hüseyin Babanın halifesidir.¹⁸

Şeyh Mehmed Babanın 1754 yılında vefatından sonra posta oğlu Şeyh Osman Baba oturmuştur. O da Koşarka'lı Şeyh Mustafa Babadan hilafet almıştır. Şeyh Osman Babanın 1804 yılında vefatından sonra, Şeyh Mustafa Babanın oğlu Şeyh Mahmut Babadan hilafet alarak oğlu Şeyh İbrahim Baba 1844 yılına kadar posta oturmuştur. Şeyh İbrahim Babadan sonra 1856 yılına kadar büyük oğlu Şeyh Nureddin Baba, ondan sonra da küçük oğlu Şeyh Süleyman Baba 1862 yılına kadar posta oturmuştur. Şeyh Süleyman Baba hilafeti Prizren'in Saraçhane Halveti Şeyhi Cemali Babadan almıştır. Şeyh Süleyman Babanın vefatında oğlu şehzade İsmail sekiz yaşındaymış. Prizrene gönderilerek on sekiz yaşına kadar ders alarak hizmet ettikten sonra Şeyh Abidin Babadan hilafet alır ve Derbent dergâhında 1912 yılına kadar 40 yıl posta oturmuştur. Şeyh İsmail Babanın vefatından sonra Prizren Halveti dergâhı postnişini Şeyh Ali Alâeddin Babadan hilafet alarak oğlu Şeyh Ahmet Baba 1950 yılına kadar postnişinlik yapmıştır. Onun yerine ise oğlu Şeyh Ali Alâeddin Saraçhane dergâhı Şeyhi Hasan Babadan hilafet alarak posta oturmuştur. 1957 yılında Türkiye'ye göç ederek 1996 yılında vefat etmiştir.¹⁹

Halvetilerde ikinci Pir kabul edilen Seyyid Yahya Şirvaniden sonra Halveti tarikatı dört ana şubeye ayrılmıştır. Ruşeniyye, Cemaliyye, Ahmediyye ve Şemsiyye. Şeyh Ahmed Şemseddin tarafından kurulan Ahmediyye'den ise dört kol ortaya çıkmıştır. Diğerleri arası Şeyh Ramazan Mahfi Efendi'ye nisbet edilen Ramazaniyye kolundan da Hayatiyye kolu açılmıştır. Hayatiyye kolunun kurucusu Pir Mehmet Hayati Hazretleri Buhara'da doğmuştur. Eğitimini Buhara'da başlatıp Edirne'de devam etmiş ve Serez'e varmıştır. Orada Pir Hüseyin Efendi'de manevi eğitimini tamamlamış ve icazetini almıştır. Serez'den ayrılan Pir Mehmet Hayati önce Kırçova'ya uğramış ve son durağı Ohri olmuştur. Ohri Hayati Halveti Tekkesi Ramazanilik şubesinin Hayatiyye kolunun asitanesi olmuştur.

Serez'den yola çıkan Pir Mehmet Hayati ilk önce Kırçova'ya uğramıştır. Burada çok güzel karşılanan Pir Hayati kısa bir zaman kaldıktan sonra Ohri'ye gelmiştir. Kırçova'da iken kaldığı İshak Bey Camii, hilafet verdiği Şeyh Ahmet Fitos Efendi

¹⁸ Bkz. İzeti, **Balkanlar'da Tasavvuf**, s. 186. Ayrıca bu bilgiler için Ohri'li gazeteci ve araştırmacı Eyüp Salih'le de 02 Mayıs 2011 günü mulakat yapılmış, şifahi bilgiler alınmıştır .

¹⁹ Bkz. İzeti, **Balkanlar'da Tasavvuf**, 184 vd.; Eyüp Salih'le mulakat.

tarafından Hayati Baba tekkesi olarak Hayatiliğin usul ve erkânına uygun hizmet vermeye başlamıştır. Şeyhin vefatından sonra Şeyh Ahmet Katana Efendi, Şeyh Ömer Efendi, Şeyh Ali Efendi, Şeyh Mahmud Efendi, Şeyh Bayram Efendi, Şeyh Musatafa Efendi, Şeyh Mehmet Abedin Efendi, Şeyh Halim Emru Efendi, Şeyh Yusuf Efendi, Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Ali Efendi, Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh İbrahim Efendi postnişinlik yapmışlardır. Şimdi de bu görevi Şeyh Ali Fuat Efendi yürütmektedir.

Kırçova'da Hayati Halveti koluna bağlı ikinci tekke de Çullu Baba tarafından kurulan ve onun ismiyle anılan Çullu Baba Tekkesidir. Çullu Baba zengin birisi olmasına rağmen her şeyden vazgeçip tasavvuf yoluna girmiş ve Pir Mehmet Hayati Kırçova'ya gelerek ona hilafet vermiştir. Hiç kimseden yardım almadan kendi varidatıyla tekkeyi inşa eden Çullu Baba'nın vefatından sonra tekke 70 yıl şeyhsiz kalmıştır. Bu dönemden sonra Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Muhyiddin Efendi, Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Mahmut Hayreddin Efendi, Şeyh Âdem Sefauddin Efendi son zamanlara kadar tekkede hizmet görmüşlerdir. Şu anda ise tekkede bütün ibadet ve zikirler gerçekleşirken posta kimse oturmamaktadır, yani tekkede şeyhlik görevinde kimse yoktur.

Kırçova'da Hayati Halveti koluna ait üçüncü tekke Pir Mehmet Hayatî'nin Halifesi ve damadı olan Şeyh Osman Efendi zamanında Şeyh Selim tarafından kurulmuştur ve tekke Şeyh Selim Tekkesi olarak anılmaktadır. Şeyh Selim'den sonra şeyhlik görevini Şeyh Abdülkerim Efendi, Şeyh Mehmet Efendi, Şeyh Ahmet Efendi, Şeyh Osman Efendi, Şeyh Selim Efendi, Şeyh İbrahim Efendi, Şeyh Necip Efendi devam etmişlerdir. Şeyh Necip'in Türkiye'ye göç etmesiyle tekkede bir dönem durgunluk yaşanmıştır. Son zamanlarda tekkenin yeniden inşaatıyla tekke yine canlanmıştır. Şu anda hizmet, Vekil (Yarım Halife)²⁰ Ruşit Kolça Efendi tarafından yürütülmektedir.²¹

Kırçova'da bulunan bu tekkelerden başka bir Hayati Halveti Tekkesi de Kırçova'ya yakın Zayas köyünde bulunmaktadır. Şeyh Selim tarafından kurulan bu tekkede vefatından sonra Şeyh Mustafa ve Şeyh Ali Şeyhlik yapmışlardır. 1912 yılında Şeyh Ali'nin vefatıyla tekkede Hayati koluna ait tasavvufi hizmet de durmuştur.

²⁰ Ohri'de Vekil'e Yarım Halife, Şeyhin zevcesine de Şeyh Ana denmektedir.

²¹ Bkz. İzeti, **Balkanlar'da Tasavvuf**, 184 vd; Eyüp Salih'le görüşme.

Usturga'da Asitane Şeyhi Şeyh Osman Efendinin izni ile Derviş Hasan bin Feyzullah Hasan Baba 1770 yılında tekkesini kurmuştur. Vefatından sonra Şeyh olmayan Şeyhzade olarak Kadri Efendi görev yapmıştır. Ondan sonra Şeyh Arif Efendi, Şeyh Rifat Efendi, Vekil Mustafa Efendi, Vekil Kemal Efendi, Şeyh Arif Efendi posta oturmuşlardır. Bugün Hasan Baba Tekkesinde posta oturan Şeyh Arif Efendi Hayati kolunu devam ettirmektedir.²²

İştîp'te Yukarı Tekke, Ohri'de Asitane Şeyhi Şeyh Osman Efendi'nin Abdi Babaya hilafet vermesiyle kurulmuştur. Şeyh Abdi Baba'dan sonra torunu Şeyh Mustafa Efendi posta oturmuştur. Vefatından sonra sırasıyla Şeyh Hüseyin Efendi, Şeyh Mehmet Efendi ve Şeyh İbrahim Efendi Hayati Halveti tekkesinde hizmet etmişlerdir. İştîp'in Yukarı tekkesinde otuz dokuz yıl şeyhlik yapan Şeyh İbrahim Efendi 1959 yılında göç ederek İzmir'e yerleşmiştir. Orada da göreve devam ederek 45 yıl postnişinlikten sonra 1967 yılında vefat etmiştir.²³

Ohri, Kırçova, Usturga ve İştîp'ten başka Manastır, Ergiri, İlbasan, Tiran, Bilişte gibi şehirlerde de Hayati koluna ait tekkeler açılmıştır.²⁴

²² Bkz. İzeti, **Balkanlar'da Tasavvuf.**, s. 185.

²³ Bkz. İzeti, **a.g.e.**, s. 187.

²⁴ Bkz. İzeti, **a.g.e.**, s. 189.

BİRİNCİ BÖLÜM

OHRİ'DE HALVETİLİK ve ŞEYH MEHMED ZEKERİYYA

I. OHRİ'DE HALVETİLİK

Burada merkezi Makedonya'nın Ohri Hayâtî Âsitanesi olan Halvetî-Hayâtîlik kolu ele alınacaktır. Şeyh Mehmed Zekeriyya Efendi, Halvetiyye tarikatının Hayâtîyye koluna mensup bir şahsiyettir.

Çalışmanın muhtevası, her ne kadar bu konu üzerinde derinlemesine araştırma yapılmasına müsait değilse de, bu tarikatın hususiyetlerini, kısa da olsa ana hatlarıyla ortaya koyulması gerekmektedir.

Bu tarikatı ele alırken, önce “halvet” kelimesinin manası belirtilip, tarikatın kurucusu ve meşayih silsilesi kısaca zikredildikten sonra, zikir ve halvet çıkarma özellikleri ele alınacaktır. Daha sonra da bu tarikatın belli başlı şubeleri ismen zikredilip, bu şubelerden, müellifimizin mensubu bulunduğu Hayâtîyye incelenecektir.

A. Halvetilik Hakkında Genel Bilgiler

1. “Halvet”in Manası, Halvetiyyenin Kurucusu ve Meşayih Silsilesi

Halvet, lügat itibarıyla: “Bir kimse ile yalnız kalmak” , “uzlet, inziva, yalnızlık, tek başına yaşamak, topluma karışmamak”²⁵ , “tenhaya çekilmek, yalnızlık”²⁶ manasındadır.

Tasavvuf ıstılahındaki manası ise: “Ne bir melek ne de bir insanın olmadığı yerde Hak ile gizlice konuşmaktır.”²⁷ Hiçbir kimsenin ve dünya malının bulunmadığı bir yerde, ruhun Allah’la konuşmasıdır.²⁸

Nefis terbiyesinde ve Allah’a vâsıl olmada bir vasıta olarak kabul edilen halvet, meşhur sûfilerce belli prensiplere bağlı olarak tatbik edilegelmiş ve buna “halvet çıkarma” denmiştir. Halvet çıkarma işi, ekseriyetle kırk gün müddetle yapıldığı için, buna “erba’in çıkarma” da denir.

²⁵ Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Marifet Yayınları, İstanbul, 1991, s. 206

²⁶ Şemseddin Sâmî, **Kâmûs-ı Türkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1317 H, s. 587.

²⁷ Abdürrezzak Kâşânî, **Tasavvuf Sözlüğü**, Çev. Ekrem Demirli, İz Yayınları, İstanbul, 2004.

²⁸ Seyyid Şerîf-i Cürçânî, **Tarîfât**, Fazilet Yayınları, 1413 H, s.89.

Bütün rivayet ve kaynaklar, halvet ve erba'înin ekseri tarikatlarda mevcut olduğunu ve menşenin eski olduğunu gösterir. Halvet, ekseriyetle tekkelerdeki odalardan birinde veya “halvethane” denilen hususî mekânlarda gerçekleşir ve şu şekilde tatbik edilir: Şeyh halvete sokacağı, dervişi bu odaya götürür, dua ettikten sonra odadan çıkar. Yemeği ve suyu her gün dervişin yanına götürülür. Bu yemek, dervişin meşrep ve tahammülüne göre azaltılır. Bu müddet içinde derviş, zaruret olmadıkça dışarı çıkmaz ve kimse ile konuşmaz. Gece gündüz ibadet ve zikirle meşgul olur. Halvet çıkaranlardan, geceleri uzanıp yatmayanlar, uykusu gelince oturarak uyuyanlar da olur. Kırkıncı gün, şeyh dervişin bulunduğu odaya girer ve onun bu müddet içinde gördüğü rüyaları dinler ve tabir eder. O gün bir kurban kesilir, derviş halvethaneden çıkarılır, daha sonra yıkanır ve çamaşır değiştirir. Ertesi gün yahut o günün akşamı kurban etinden yer ve ziyafette bulunur.

Sûfi anlayışta esas olan hayatı halvete çevirmektir. “Bununla birlikte, bir sûfi her an için kendisini halvette kabul etmelidir. O, bütün ömrünü halvette geçirse, fakat kalbini ağyardan ve masivadan ayırmasa, hakikatte halvet ehli sayılmaz. Kalbi ağyar ve masivadan temizlenmiş olan kimse ise, halk arasında da olsa, halvet ehli sayılır.

Halveti tatbik edenlerin yanı sıra, ona gerek duymayan sûfiler de olmuştur. mesela Mevlâna ilk zamanlar halvet yaptığı ve birçok erba'în çıkardığı hâlde, Şems-i Tebrîzî ile mülâkatından sonra halveti terk ettiği ve “celvet”i tercih ettiği rivayet edilir.

İsmâîl-i Ankaravî, halvetin gayesini şu şekilde ifade eder: “Halvetten murâd, hâne-i kalbi ağyardan tahliye kılmaktır ve Yâr’la hâne-i dilde musâhib olmaktır. Bu gayeye ulaşan bir kimse halvette de dursa, halkın arasında da bulunsa fark etmez. Onun için bazı sûfilerce, “celvet” “halvet”e tercih edilmiştir.”²⁹ Halvetiyye tarikatında ise, “halvet çıkarma”, tarikatın en önde gelen prensiplerinden biridir.

Bu tarikatın kurucusu, Şeyh Ebû ‘Abdi’llâh Sirâcuddîn ‘Ömer b. Eş-Şeyh Ekmelü’ddîn el Gîlânî el-Lahcî el-Halvetî’dir. Bu zat, Lâhîcân’da doğmuş, daha sonra Harezm’de bulunan amcası Şeyh Ahî Muhammed b. Nûri’l-Halvetî’nin yanına gitmiştir. Amcası seyr-i sülûkta halvet çıkararak zikretmeyi çok seven ve ömrünün çoğunu halvette

²⁹ İsmâîl Rusuhî Ankaravî, **Minhâcü'l-Fukarâ**, Haz. Safi Arpaguş, Vefa Yayınları, İstanbul, 2008, ss. 276-277.

geçiren bir zat olarak tanıtılır.³⁰ Şeyh Sirâcuddîn ‘Ömer el-Halvetî de, amcasının yanına gelince, O’na intisap etmiş ve seyr-i sülûkta büyük menziller kat ederek, şeyhinin en müttekâmil halifelerinden birisi olmuştur. Nihayet şeyhinin (780/1378-79) vefatı üzerine, onun makamına kaim olmuştur. Şeyh olduktan bir müddet sonra, Tebriz civarındaki Hûy’a ve bir ara Mısır’a, oradan da Hicaz’a gidip hac farızasını eda etmiştir. Daha sonra, Sultan Üveys’in daveti üzerine Herat’a gelmiş ve orada (800/1397-98) vefat etmiştir.

Bu zat da, tıpkı amcası ve şeyhi gibi halvet çıkarmak suretiyle zikir yapmayı benimsemiştir. Hatta kırk defa peş peşe halvet çıkardığı yani 1600 gün mütemadiyen halvette kaldığı rivayet edilir.³¹

Onun kurmuş olduğu tarikata “Halvetiyye” denmesinin sebebi de, halvet çıkarmaktan hoşlanmasından ve pek çok halvet çıkarmasından dolayıdır. Cemâleddîn Mahmûd Hulvî Efendi, bu ismin, bu sebebin yanı sıra, Şeyh Sirâceddîn ‘Ömer el-Halvetî’nin, kendi şeyhi ve amcası olan Ahî Muhammed b. Nûri’l-Halvetî’nin halvet zikrini çok sevmesi, kendisinin de aynı şeyi tatbik etmesi ve şeyhinin postnişini olması dolayısıyla “Halvetî” ismini tevarüs etmiş olması sebebiyle de kabul edilmiş olabileceğini ifade eder.

Halvetiyye tarikatının meşayih silsilesi şöyle sıralanabilir:

1. Şeyh Ebû ‘Abdi’llâh Sirâceddîn ‘Ömer el-Halvetî.
2. Şeyh Kerîmuddîn Ahî Muhammed b. Nûri’l-Halvetî.
3. Şeyh Sa’deddîn el-Fergânî.
4. Şeyh İbrâhîm Zâhid el-Gîlânî (Zahidiyye-i Celvetiyye’nin kurucusudur)
5. Şeyh Seyyid Cemâleddîn eş-Şîrâzî.
6. Şeyh Şihâbeddîn Muhammed et-Tebrîzî.
7. Rukneddîn Muhammed Nuhâs el-Buhârî.
8. Şeyh Ebû Reşîd Kutbuddîn el-Ebherî (Ebheriyye’nin kurucusudur) .
9. Şeyh Ebu’n-Necîb Ziyaeddîn Abdulkahîr el-Bekrî es-Suhreverdî.

³⁰ Rahmi Serin, **İslâm Tasavvufunda Halvetilik ve Halvetiler**, Petek Yayınları, İstanbul, 1984, s. 70.

³¹ Serin, **a.g.e**, s. 71.

10. Şeyh Ebû Hafs ‘Ömer Vecîhuddîn el-Kâdî el-Bekrî.
11. Şeyh Ebû ‘Abdi’llâh Muhammed ed-Dîneverî.
12. Şeyh Ebû ‘Alî Ahmed Minşâd ed-Dîneverî.
13. Şeyh Ebû'l-Kâsım Cüneyd b. Muhammed el-Bağdâdî.
14. Şeyh Ebû'l-Hasan Seriyü's-Sakatî.
15. Şeyh Ebû'l-Mahfûz Ma'rûf ‘Alî el-Kerhî.
16. Şeyh Ebû Süleyman Dâvud b. Nasır et-Tâ'î.
17. Şeyh Habîb el-'Acemî.
18. Ebû Sa'îd Hasan b. Yesâr el-Basrî.
19. Ebû'l-Hasan İmâm ‘Aliyyü'l-Murtazâ.
20. Hz. Muhammed.³²

“Sarı Abdullâh Efendi, Halvetiyye'nin silsilesini sayarken, zamanla intişar etmiş olan çeşitli tarikatların, hangi şahısta silsilelerinin birleştiğini gösterir ve buna dayanarak, bütün tarikatların, Hz. Ali'ye dayandığını söyler”³³

Bu tarikat, kurucusu olan Sirâceddîn ‘Ömer el-Halvetî zamanından, ondan sonraki dördüncü şeyh olan Seyyid Yahyâ eş-Şîrvânî (ö.868/1463-64) zamanına kadar önemli bir yayılma kaydetmemiştir. Ancak, Şeyh Şîrvânî, değişik bölgelere ve bilhassa Anadolu'ya halifeler göndermek suretiyle, tarikatın o bölgelerde yayılmasını temin etmiştir. Bundan dolayıdır ki, Şeyh Seyyid Yahyâ eş-Şîrvânî, Halvetiyye tarikatının ikinci piri olarak kabul edilir.

2. Zikir ve Halvet Çıkarma Özellikleri

Bu tarikatın zikir özelliklerini izah etmeden önce bütün İslamî tarikatlarda temel unsurlardan birisi olan “zikir” mefhumu üzerinde kısaca durmamızda fayda vardır.

³² Mehmed Nazmî Efendi, **Osmanlılarda Tasavvufî Hayat –Halvetilik Örneği-**, Haz. Osman Türer, İnsan Yayınları, İstanbul, 2006, s. 83; Vassâf, **Sefîne**, c.III, s. 132.

³³ Mehmed Nazmî Efendi, **a.g.e.**, s. 83.

Belirtmemiz gerekir ki, Ehl-i Sünnet inançlarına bağlı bulunan bütün tarikatlar tarafından, Allahu Teâlâ'yı zikre devam etmeksizin Hakk'a vâsıl olunamayacağı kabul edilegelmiştir. Nitekim, Allahu Teâlâ Kur'an-ı Kerim'in bir çok ayetlerinde, zikri açık olarak emretmiştir. Bunun yanı sıra, Hz. Peygamber'in Müslümanlarca zikrin dört ayrı şekil üzere ifa edileceğini, dört büyük halifeye ayrı ayrı telkin buyurduğu kabul edilir. Bunlar:

1. Hz. Ebû Bekr'e, hicret esnasında gizlendikleri mağarada telkin ettiği, diz çökerek ve gözleri kapalı olarak üç kere tekrar etmek süretiyle tatbik edilen "zikr-i hafî."
2. Hz. 'Ömer'e telkin ettiği Kelime-i Tevhid zikri.
3. Hz. 'Osman'a telkin ettiği, harfsiz ve sessiz olarak kalpten, "illa'llâh" demek süretiyle yapılan "kavlî zikir."
4. Hz. 'Ali'ye telkin ettiği zikir olup, gözler kapalı olduğu hâlde, başı önce sağa, sonra sola çevirerek ve sesli olarak üç defa "Lâ ilâhe illallâh" demek süretiyle yapılan "cehrî zikir."³⁴

Bütün İslâmî tarikatlarda, bu zikir şekillerinden herhangi birisi benimsenip tatbik edile gelmiştir. İşte, Halvetiyye tarikatınca da, bu zikir çeşitlerinden dördüncüsü, yani "cehrî zikir" benimsenmiş ve tatbik edilmiştir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, bu tarikatta zikrin esasını "cehrî zikir" teşkil etmekle beraber, bu zikrin hangi lâfızlarla ve ne şekilde tatbik edileceği, tarikat şeyhleri tarafından belli prensiplere bağlanmıştır.

Halvetiyye'de, "Usul" adı verilen yedi isim, tarikatın kuruluşundan itibaren zikirde esas kabul edilmiş, daha sonraları bazı şubelerin kurucuları tarafından bu yedi isme, "Fürû" denilen bazı ilâveler yapılmıştır. Usul denilen yedi isim şunlardır: "Lâ ilâhe illallâh", "Allah", "Hû", "Hakk", "Hayy", "Kayyûm" ve "Kahhâr". "Fürû" denilen isimler ise, tarikat şubelerine göre farklılık gösterir.

Yedi isme karşılık nefsin emmâre, levvâme, mülhime, mutmaine, raziye, marziyye ve kâmile olmak üzere yedi sıfatı vardır. Bu yedi sıfat şu şekilde ifade edilmiştir:

1. Nefs-i Emmâre: Bu, zulmet-i kesife perdeleriyle örtülü bulunmak makamıdır.

³⁴ Mehmed Nazmî Efendi, **Osmanlılarda Tasavvufî Hayat –Halvetilik Örneği-**, s. 84.

2. Nefs-i Levvâme: Bu, zulmet-i hafife perdeleriyle örtülü bulunmak makamıdır.
3. Nefs-i Mülhime: Bu, nur ile zulmet arasında küdüretli perdeler içinde bulunmak makamıdır.
4. Nefs-i Mutmainne: Derece derece yükselmek makamıdır.
5. Nefs-i Raziye: Yükselme derecesidir.
6. Nefs-i Marziyye: Yükselmenin bir derecesidir.
7. Nefs-i Kâmile: Dercelerin en yükseğidir.³⁵

Sıfatlarla sulûkun türleri, âlemler, haller, mahaller, vâridler, şühûdlar, isimler ve nurlar arasında belli bir ilişki vardır. Meselâ birinci makamda nefsin sıfatı “emmâre” , sülûkün türü “seyr ilellah” , âlemi “şehâdet” , hali “zevk” , mahalli “sadr” , vâridi “şeriat” , şühûdü “tevhîd-i ef’âl” , ismi “lâ ilâhe illallah” , nuru “mavi” dir. İkinci makamın da kendine has sıfatı, seyri, âlemi, hali, mahalli, vâridi, şühûdü, ismi, rengi ve nuru vardır. Bu durum değişerek yedinci makama kadar devam eder. Sûfilere göre Allah ile kulu arasında bazısı zülmetten, bazısı nurdan yetmiş bin perde vardır. Yedi makamdan her birine on bin perde düşer. Müridin bir üst makama geçebilmesi için on bin perdeyi aşması gerekiyor. Halvetiyye tarikatında müridin her gün tek başına okuduğu zikirler, dualar ve virdler vardır. Bunlar haftanın günlerine göre değişir. Yahyâ-yı Şîrvânî'nin *Virdü's-settâr*'ının okunmasına önem verilir. Ayrıca haftanın belli günlerinde tekkelerde cehrî olarak topluca icra edilen zikre “darb-ı esmâ, devran, hadrâ” gibi isimler verilir. Devranda ilahiler okunur. Oturarak bir halka oluşturan müridler zikre ayakta devam eder, daha sonra da devrana başlarlar. Zikir yapılırken mûsikiye önem verilir ve başta ney, kudüm ve def olmak üzere çeşitli mûsiki aletleri kullanılır. Bundan dolayı kendilerine karşı çıkan bazı âlimlerin itirazlarını reddetmek için Halvetîler devranı savunan eserler yazmışlardır.³⁶

Halvetiyye’de nefsin kötülükten ve günahlardan arındırılması esastır. Bunun yolu da dille, kalple, ruhla ve sırla yapılan zikirdir. Genellikle tasavvufta önem verilen az yeme,

³⁵ Enver Behnan Şapolyo, **Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi**, Elif Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 201; Serin, **Halvetilik ve Halvetiler**, ss. 49-60.

³⁶ Bilal Kemikli, “Türk Tasavvuf Edebiyatında Devran ve Sema”, **Dost İlinden Gelen Ses**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 103-109.

az konuşma, az uyuma, inzivâ, zikir, fikir, şeyhe gönülden bağlı olma ilkelerine Halvetîlik'te hassasiyetle uyulur. Müşâhede mertebesine ulaşmak için mücâhede şarttır.

Halvetiyye'nin birçok kolu Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin vahdet-i vücûd görüşünden etkilenmiş, bu etki Ahmediyye kolunun Mısriyye şubesinin kurucusu Niyâzî-i Mısırî'de en ileri dereceye ulaşmıştır. Bu etkiyi yaygınlaştıran Niyâzî-i Mısırî Halvetiyye dışında diğer bazı tarikatları da etkilemiştir.

Halvetîler, "Halvetiyye" kelimesinin her harfinin ayrı ayrı manalara delâlet ettiğini kabul ederler. Şöyle ki: Onun "ha" 'sı, kalbin masivanın fikrinden, yani onu düşünmekten boşalmasına (huluvv-i kalb) ; "lâm" 'ı lezzet-i zikr'e; "vav" 'ı vikâye-i zahir ve bâtin ve ahde vefa'ya; "ta" 'sı, temkin'e; "ya" 'sı, "yüsr-i ba'de'l-'usr"a: Allahu Tealâ'nın, "Muhakkak güçlkle beraber kolaylık vardır" buyurduğu gibi; "he" 'si ise, müşâhede'ye delalet eder.³⁷

3. Başlıca Şubeleri

Çok şubesi bulunan Halvetiyye tarikatının tam olarak kaç şubesi olduğu hakkında çeşitli rivayetler vardır. Meselâ, "*Sefîne-i Evliyâ*"da kırk, "*Halvetilik ve Halvetiler*"de kırk iki kolu olduğu rivayet edilir.³⁸

Halvetiyye tarikatı, ilk önce dört ana kola ayrılmış ve daha sonra bunlardan, tali şubeler ortaya çıkmıştır. Bu dört ana şube şunlardır:

1. Rûşeniyye: Şeyh Dede 'Ömer-i Rûşenî (ö. 892/1493) tarafından kurulmuştur. Demirtâşiyye, Gülşeniyye, Sezâiyye ve Hâletiyeye şubeleri açılmıştır.

2. Cemâliyye: Şeyh Cemâl el-Halvetî (ö. 899/1493) tarafından kurulmuş olup, bu zat Pîr Muhammed-i Erzincânî (ö. 879/1474) 'nin halifesidir. Halvetiyye tarikatı, İstanbul'a ilk defa bu zat vasıtasıyla girmiştir. Bu şubeden de, Sünbülüyye, Şa'bâniyye, Karabâşiyye, Nasûhiyye, Çerkeşiyye, Halîliyye, İbrâhîmiyye, Bekriyye, Kemâliyye, Hanefiyye, Sümânîyye, Feyziyye, Derderiyye, Sâviyye, 'Asaliyye ve Bahşiyye kolları zuhur etmiştir.

³⁷ Vassâf, *Sefîne*, c.III, s. 134.

³⁸ Vassâf, *a.g.e.*, s. 132; Serin, *Halvetilik ve Halvetiler*, s. 171.

3. Ahmediyye: Bu şube, Şeyh Ahmed Şemseddîn Efendi (Marmaralı) (ö. 910/1504) tarafından kurulmuş olup, Halep bölgesinde faaliyet göstermiştir. Bundan yayılan şubeler de şunlardır: Ramazâniyye, Cihangîriyye, Raûfiyye, Cerrâhiyye, **Hayâtiyye**, Sinâniyye, Muslihiyye, Zehriyye, Uşşâkiyye, Cemâliyye, Salâhiyye ve Mısriyye.

4. Şemsiye: Şeyh Şemseddîn Ahmed-i Sivâsî (ö. 1006/1597) tarafından kurulan bu şube de, Sivas, İstanbul ve Bursada faaliyet göstermiştir. Bu şubeden de, Sivâsiyye kolu ortaya çıkmıştır.

B. Ohri'de Halvetî Ocağı: Hayâtiyye Dergâhı

On dördüncü yüzyılda kurulan Halvetiyye tarikatı en çok kol ve şubeye sahip olan tarikattır.

Makedonya'da Halvetilik Sinanî, Karabaşî ve Hayâtî kolları olarak faaliyet gösterdiği daha önce zikredilmiştir. Makedonya'da Halvetî tarikatının en çok yayılan ve faaliyetlerini günümüze kadar devam ettiren kolu Hayatîlik'tir. Hayatî'lik Pir Mehmed Hayatî tarafından kurulan Ahmedîliğin Ramazanîlik şubesinin bir alt koludur.³⁹

Hayâtiyye kolunun kurucusu Pir Mehmed Hayâtî Hazretleri Buhara'da doğmuştur. Eğitimini Buhara'da başlatıp Edirne'de devam etmiş ve Serez'e varmıştır. Orada Pir Hüseyin Sirozî (ö. 1698-99) Efendi'de manevi eğitimini tamamlamış ve icazetini almıştır. Serez'den ayrılan Pir Mehmed Hayâtî önce Kırçova'ya uğramış ve son durağı Ohri olmuştur. Serez'den yola çıkan Pir Mehmed Hayâtî ilk önce Kırçova'ya uğramıştır. Burada çok güzel karşılanan Pir Hayâtî kısa bir zaman kaldıktan sonra Ohri'ye gelmiştir. "Kırçova'da kaldığı sürede Kırçova İshak Bey Camii'ne yerleşen Pir Hayâtî menkıbeye göre cami imamı tarafından çok güzel kabul edilmiş. Caminin imamı Ahmet Efendi aynı zamanda müderrislik de yapıyormuş. Pir Mehmed Hayâtî Kırçova'dan ayrılınca Ahmet Efendi'nin başı ağrıyaya başlamış ve hiçbir yerde deva bulamamış. Sonunda bu ağrının gelen yabancıyla ilgili olduğunu hatırlayan Ahmet Efendi Ohri'ye gitmiş Pir Hayâtî'nin

³⁹ Bkz. Süleyman Uludağ, "Halvetiyye", **DİA**, TDV Yayınları, İstanbul, 1997, c. XV, ss. 392-393.

dervişi olmuş, kısa bir süre içinde halîfe olup Kırçova'ya dönmüş ve İshak Bey Camiini tekkeye dönüştürmüş. Onun ilk dervişleri medresede okuttuğu 12 öğrencisi olmuştur.”⁴⁰

Ohri'de pek hoş karşılanmayan Hayâtî Hazretleri İstanbul'dan aldığı müsaadeyle, merkezde bulunan Zeynel Abidin Paşa camisinin bitişiğinde tekkesini de kurmuştur. İlk günlerde Pir Hayâtî'ye garip baksalar da yavaş yavaş onun etrafında intisap edenlerin sayısı artmaya başlamıştır. Gönüllerindeki tevhid inancını “zıkruallah”la kuvvetlendirmek için telkin etmesi sonucunda zikir halkasının genişlemesini sağlamıştır. Ona gönül verenlere salat-ü selamı, istiğfarı ve zıkruallah'ı dillerinden eksik etmemelerini tavsiye etmiştir. Zamanın müftüsü olan Ali Efendi'nin oğlu Osman'ı bir kızıyla evlendirerek damat edinmiştir. Diğer kızı ise, genç yaşta vefat etmiştir.

Ohri Halveti Hayâtî Tekkesi Ramazanlık şubesinin Hayâtîye kolunun asitanesi olmuştur. Bir tasavvufi merkezi olmanın yanı sıra Ohri'nin ve etrafta ki şehirlerin sosyal ve kültürel hayatında da oldukça etkili olmuştur. Pir Mehmed Hayâtî'nin Ohri'ye gelişine dair kesin tarih bilinmese de, vefat yılı hicri 1180, miladi 1766-67 olduğu bilinmektedir. Vefatından sonra asitane postuna damadı ve halifesi Şeyh Osman Efendi oturmuştur. Hac yolculuğunda bulunurken Köstendil'e yakın bir yerde pusudan açılan ateş sonucunda şehit edilmiştir. Şeyh Osman Efendi'den sonra görevi Şeyh Abdülkerim Efendi almıştır ve posta sırasıyla Şeyh Abdülhadi Efendi, Şeyh Mehmet Efendi, Şeyh İsmail Hakkı Efendi, Şeyh Zekeriyya Efendi, Şeyh Tahir Efendi, Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Yahya Efendi, Şeyh Abdülkadri Efendi oturmuştur. Şeyh Abdülkerim Efendinin dört oğlu olmuştur. Şeyh Mürteza Efendi, Şeyh Abdülhadi Efendi, Şeyh Abdüsselam Efendi ve Şeyh Mustafa Efendi. Dört oğlu hilafet almıştır; ancak yalnız Şeyh Abdülhadi Efendi postnişin olmuştur. Ohri Hayâtî Halvetî Tekkesi, Pir Hayâtî Hazretlerinin bıraktığı usul ve erkân dâhilinde Şeyh Osman Efendi önderliğinde hizmet vermeye devam etmektedir.

Pir Mehmed Hayâtî Hazretlerinin şeceresi şöyle tespit edilmektedir: “Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.), Hz. Ali (r.a.), Hasan-i Basri, Habib-i Acemi, Davud-i Tai, Maruf-i Kerhi, Sırrı Sekati, Cüneydi Bagdadi, Müşad Dineveri, Muhammed Dineveri, Kadi Vecihuddin, Ebu Necib Sühreverdi, Kutbeddin Ebheri, Rukneddin Sincani, Şehabeddin Tebrizi, Cemaleddin Testeri, İbrahim Zahid Geylani, Ahi Muhammed Halveti,

⁴⁰ Bkz. İzeti, **Balkanlar'da Tasavvuf**, ss. 185-186.

Pir Ömer Halveti, Ahi Mirim Halveti, İzzeddin Halveti, Sadreddin el Hiyavi, Seyyid Yahya Şirvânî, Pir Muhammed Erzincani, İbrahim Kamil Kayseri, Alaeddin Uşaki, Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin Marmaravi, Hacı Karamani Efendi, Kasım Efendi, Muhyi Efendi Karahisari, Ramadan Efendi Karahisari, Ali Efendi Rumi, İbrahim Efendi ibni Ali Rumi, Ali Efendi Rumi, Fadil Ali Efendi Rumi, Pir Eş-Şeyh Hüseyin Efendi, El Hacc Mehmed Pir Hayâtî Efendi Rumi”.⁴¹

Merkezi Makedonya'nın Ohri Hayâtî Âsitanesi olan Halvetî-Hayâtîlik'te seyr-ü sülük, intisab, darb-ı esmâ gibi hususlar genelde Halvetîlik'te olduğu gibi yapılır. Zikirler her farz namazdan sonra, teheccüd, işrak, evvâbin, tesbîh namazlarından sonra bazen kıyâmî bazen da kuûdî olarak yapılmaktadır. Bu zikirlerin dışında bir de özel Cuma zikri vardır. Bayram namazından önce de gülbank okunur. Ayrıca Ramazan ayının 27. günü yani Kadir gecesinin gündüzünde ikindi namazının ardından sakal-ı şerif ziyareti yapılır.⁴²

⁴¹ Eyüp Salih, “Makedonyada'ki Tarikatlar, Silsileleri, Maneviyat Büyüklerinin Hayatları ve Hizmetleri”, <http://balturk.org.tr/?p=554>, 2010.

⁴² Bkz. Ahmet Kuş / Feyzi Şimşek / İbrahim Dıvarcı, **Rumeli'de Osmanlı Mirası**, Hazine Daroğlu İnşaat Grubu Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, ss. 181-183. (Ohri Halveti Tekkesi hakkında bilgi ve resimler mevcuttur)

II. ŞEYH MEHMED ZEKERİYYA EFENDİ

A. Hayatı

Şeyh Mehmed Zekeriyya Efendi hakkında daha önce herhangi bir çalışma yapılmadığı için hayatı hakkında fazla bilgiye sahip değiliz. Ancak bizzat Şeyhin kızından veya Şeyhi hatırlayan bazı kişilerin verdikleri bilgilere dayanarak hayatı hakkındaki bilgilere bir rprtaj niteliğinde ulaŐmaya çalıŐtık.⁴³

Şeyh Mehmed Zekeriyya Efendi 11 Muharrem 1281 H./ 15 Haziran 1864 yılında Ohri'de doğmuştur. Şeyh Mehmed Zekeriyya Efendi, Şeyh İsmail Efendi'nin yeğenidir. 17 yaŐındaki oğlunu Hakk'ın rahmetine uğurlayan Şeyh İsmail Efendi'nin rahatsızlandığı son döneminde görev itibariyle İstanbul'da bulunan Mehmed Zekeriyya Efendi'ye Ohri'ye dönmesi için haber göndermiŐ. Şeyh Mehmed Zekeriyya Efendi de hemen gelerek dergâhın sorumluluğunu omuzlarına yüklenerek Pir Mehmed Hayati Hazretleri'nin kurduğu erkân ve usul üzere ömrünün sonuna kadar hizmet etmiştir. 1912 yılında Osmanlının bu topraklardan çekilmesinden sonra Krallık Yugoslavya hkmeti kurulmuştur. Bu dönemde de Şeyh Mehmed Zekeriyya Efendi vefatına kadar hizmet etmeye devam etmiştir.

Hem devlet erkânından hem de orada yaşayan Müslüman ve Hıristiyan halklardan saygı ve hürmet grmuŐtr. Yüksek maneviyata sahip olan Şeyh Zekeriyya Efendi'nin bazı kerametlerinden de söz ediliyor. "Zikrullah"ın kalbine yerleŐmesinin bir rneği de geceleyin uykuda iken bile cehri olarak kelime-i tevhidi söylemesine Őahit olanlar vardır. Her zaman dergâh'ın açık olmasına zen göstermiştir. Gecenin bazı saatlerinde uykudan uyanarak dergâh'ın etrafını dolaŐmıŐ, yolda kalanlara kapılarını açmıŐtır. Fakirleri her zaman kollamıŐ, doğruların tarafında saf almıştır.

⁴³ Bu konuda resmi belge ve bilgi temin edemedik. Ancak araştırmacı-gazeteci Eyüp Salih'ten ve tekkenin eski Őeyhlerinden Şeyh Abdlkadri Efendi'nin oğlu Erol Şeh'ten Şifahi bilgiler aldık. Bu bakımdan bu konu bir szli tarih tespitidir. Eyüp Salih'le 2 Mayıs 2011'de Ohri'de evinde, Erol Şeh'le de 12 Eylül 2010'da Ohri'de evinde görüŐülmüŐtür.

Birinci evliliğinden tek bir kızı Şerafet Hanım olmuştur. Asitaneye bağlı Usturga Hasan Baba tekkesinin postnişini olan Şeyh Arif Efendi'nin oğlu Şeyhzade Mustafa Efendi ile kızını evlendirmiştir. Soyu da kızından devam etmiştir. İlk eşinin vefatından sonra ikinci kez Usturgalı Şeyh Arif Efendi'nin kızı Servet hanımla evlenmiştir.

Şeyh Mehmed Zekeriyya Efendi biraz sert mizaçlı olsa da çok müşfik bir kişiliğe sahip olduğu biliniyor. Hiç kimsenin hakkına girmemek için titiz davranır, dergâh'ta çalışanların haklarını fazlasıyla ödüyordu. Çocukların gönüllerini kırmamaya özen göstermiş, başlarını okşamış, hediyeler vermiştir. Misafirleri ağırlamaktan memnun olur, onlara hürmet eder, hediyeler vererek uğurlardı. Temizlik hassasiyeti olan Şeyh Mehmed Zekeriyya Efendi dergâhın daima temiz tutulması için özen göstermiş, hatta tamiratını yapmak için gayret göstermiştir.

Şeyhlik döneminde çok sayıda derviş yetiştirmiş ve arkasında halifeler bırakmıştır. Şeyh Mehmed Zekeriyya 1938 yılında vefat etmiştir. Şeyh Mehmed Zekeriyya Efendi şair ve aynı zamanda hattatmış. Çok değerli şiirler kaleme almıştır fakat şiirlerini dağınık yazdığı için belli bir yerde ya da divanda toplamamıştır. Mecmuası'nda var olan şiirleri burada belirtilecektir.

B. Edebi Kişiliği

Şeyh Mehmed Zekeriyya Efendi 19. yy. sonu ve 20. yy.'ın başında yaşayan âlim bir şahsiyettir. Onda mutasavvufluk küçükten beri başlayan bir süreçtir çünkü aile efradı da mutasavvulardan oluşuyordu. Dolayısıyla ilk eğitimini ailesinden almıştır. Dini eğitimin yanında diğer eğitimini de almıştır. Görülebildiği kadarıyla iyi bir eğitime sahiptir. Bunu da hem dergâhta şeyhlik yapmasından hem de Ohri'de nüfus memurluğu yapmasından anlıyoruz. Yazdığı şiirler ve memuâlardan kendisinin şiire ve edebiyata meraklı olduğunu anlıyoruz. Zira tespit edilen mecmuâ'ları vardır. Bunlar cönk niteliğinde, diğer şairlerin eserlerini içermektedir. Ancak bazen kendisinin de şiirler yazdığına rastlanmaktadır. Bu şiirlerden tespit edilenler burada zikredilecektir. Bu şiirler şeyhin şairliğine delâlet eder. Belki müstakil divanı da vardır; ancak şu ana kadar yapılan inceleme ve araştırmalarda bir ekiş yapılamamıştır, böyle bir divana ulaşılammıştır. Tez konusu olan Mecmuât-ı İlâhiyât'ta kendisinden başka Üftâde, Niyâzî Mısri, Hasan Sezaî, Yunus Emre, Bağdatlı Rûhî, Eşrefoğlu Rûmî, Hüdâyî, Eroğlu Nûrî, Abdürrahim Tırsî, Ruşenî, Nuzulî, Şemsî,

Vîrânî, Nakşi, Nesîmî, Seyfî, Hilmî, İzzi, Hakkı, Muhyi, Mürîd, Matlûbî, Ümmi Sinan, Şemsi gibi şairlerin şiirleri de bulunmaktadır. Bu şairlerin birçoğu ise Halvetî tarikatına mensup şahsiyetlerdir. Kendisine ait şiirleri incelediğimizde derin tasavvufî bilgisinin olduğunu, bunun yanında Osmanlıca, Arapça ve Farsça'yı da bildiğini anlıyoruz. Müridliği sırasında şeyhine çok bağlı olan Şeyh Mehmed Zekerîyya Efendi görev itibarıyla İstanbul'da bulunmasına rağmen şeyhinin haber göndermesiyle Ohri'ye dönüp şeyhlik görevini en iyi şekilde ifa etmiştir. Özellikle Halvetiyye'nin Hayatiyye kolunun kurucusu olan Pir Muhammed Hayati Hazretlerine derin bir muhabbeti vardır. Hatta Piri için bir şiir kaleme almıştır. Şeyhin aynı zamanda bir hattat olduğunu da belirtmek gerekir. Mecmuada bazı sayfalarda çeşitli süslemelere rastlanmıştır. Ayrıca yazısı da çok güzel olup sade bir dil kullanılmıştır.

C. Mecmuâ'nın Tavsifi

Müellif nüshası olan mecmuâ bir cönk (sığır dili) şeklinde 41 varaktan ibarettir. Osmanlıca nestalik yazı olup siyah mürekkep kullanılmıştır. Mukavva kapaklı olan mecmuada bazı sayfalarda kırmızı renkli mürekkeple de yazmıştır. Ayrıca bazı varak kenarlarında da hat süslemeleri vardır. Satır sayısı değişiklik arz etmektedir. Bazı varaklarda ayet ve hadislere de tesadüf edilmektedir.

D. Şiirleri

1

Nâm-ı şeyh Mehmed Efendi merd-i Hakk kutb-u zemân

Ekber pîr-i tarîkat şeyh haşş gavs-ı cihân

Mürşid-i kâmil veli-i esrâr Hakk'ın muharremî

Mucemm'a ehl-i tarîkiñ serfirâz-ı bîkemân

Hankâh vahdetiñ vâlâ-nişin u erşedi

Ehl-i 'irfâniñ nedîm-î muharrem sırr-ı nihân

Masivay-ı Hakkdan olmuşdu nice medet birey

Zikrullah fikrullah gönli mir'at-ı cenân

Halk-ı hâkka d'avete me'mûr olub bî rayb-u şekk
Koymuş idi pîr elinden tâc irşâd-ı 'ayân
Eyledi tekmîl-i medet d'avet seccâdede
Kıldı esrâr nihân-ı sâlike bir bir 'ayân

Çok halîfe eyledi ihyâ hayâtî gül gibî
Her birisiñ bir diyâra eyledî bir armagân
Böyle bir merd haqîkat âh kim girmez ele
Hu ile agâh iderdî sâlike geldiği ân

Uçmağ abâde bir şehbâz 'aşk idi madâm
'Âlem lâ hûtî kıldı merğ cânı âşiyân
Eyledî şayd şevkiyle oldum vedâ' kâinât
Cânını cânane teslim oldu revân

İrci'î rişâlet ve şadâsiyle olunca serseri
D'avet bezm-i beğâye imtişâl itdi hemân
Cism-i pâkî türbede rûh-i şerîfinden sevâl
Eyledim virdi haber beñâ zemîn-u esmân

Dîdiler s'adi bu târihde mücevher tâc ile
Rûh şeyh Muhammed Hayâtî eyledi 'azm-i cenân
Hâkpiyay-ı Evliyâ sevvede faqîr pür taqsir
Eşşeyh **Mehmed Zekeriyya**

2

Hazreti pîr tarîkat sırrı şinâsi mustekîm
Şâhib-i remz-i haqîkat mazhar-ı luğf-i kerîm
Feyziyâb 'ilm-i Rabbânî o merd-i m'anevî
Haqq-ı pirsset idi evrâd-ı subhân-ı nedîm

Ḥayy-ı bākīden ḥayātı buldı ol merd-i ‘azīz
Cümle āyīn-i ṭarīkat kendüsünde mesnedim
(Küllü şey’in Hālik) m‘anasını fikr eyledī
El çeküp dār-ı fenâdan oldu lâ hute ‘azīm

Ḥayr-ı hevâh ‘ālim idi kıddesallahu sırrahu
Dembudem olsun karīnī luṭf-i yezdān kadīm
Ḳâbekavseyn sırrına irmiş ve hem āgâh idī
Gülşen-i kıudsīden ânâ gelmiş idī hoş nesīm

Sāki-i kıudret eliden içdi câm vaḥdetī
Ben Ḥayâtī buldum deyû kıldı cihân sinne kelīm
Ḥall-i müşkiller idüp ilhām-ı Rabbanīyle ol
Vaḳtiniñ kıutbī idi ol ‘ārif-i billah ‘alīm

Semi‘ ḥānī (irci‘ī) emrini Ḥaḳḳ’ıñ kûş idüp
Rūḥuni Ḥaḳḳ’a idüp teslīm bā ḳalb-i selīm
Eşki ḥūn alud ile alud ceyb u damenim
Olmasın mı ey aḥıbbâ ḥayf kım ḳaldıḳ yetīm

Geldi tāriḥ-i mücevher fāiḳ ol merḥūme kim
Oldu şeyḫ Muḥammed Efendi nâil ‘adn cennât-ı ne‘īm

3

Ṭarīḳa girdik cānımız virdik gülleri derdik Elḥamdulillah
Erenler bize git dedi düze döndük yüz yüze Elḥamdulillah
Varlığı âtdıḳ bir pula şatdıḳ dönmeyiz ârtıḳ Elḥamdulillah
Bilmeyiz kıymet etdiler himmet verdiler ni‘met Elḥamdulillah

Feyz irdi Hakkdan bāb-ı muṭlaqdan olmuşuz pākdan Elḥamdulillah
Eyledi yârî luṭfını bârî gördük dildârî Elḥamdulillah
Erenler bize git dedi düze döndük yüz yüze Elḥamdulillah
Dedi gel beri vardık ileri dönmeyiz geri Elḥamdulillah

Zekeriyya Hu gel ḳalma geru virdiñ olsun bu Elḥamdulillah
Virdin olsun bu ‘azîzim eş-şükrü lillah

4

Hakkā ḥidmet et doğru yola git
Ḳalmagil meyyit diri ola gör
Hakkı bula gör

Bırak bu hevâyı terk et sivâyı
Olma mirayi insan ola gör
Şakın ḳalma gör

Mürşide yapış nefsiñle ḳapış
Ruḥunla barış insan ola gör
Hakkı bula gör

Şeş cihâta bak ḥâzır durur bak
Huysuzluğu bırak insan ola gör
Şakın ḳalma gör

Dervişim dersiñ ḥarâmı yersiñ
Sen nasıl ersin Hakkı bula gör
İnsan ola gör

İr kendine uyān olmasın duyan
Bir ferde ziyān itme insān ol
Ki alasıñ yol

Zekeriyya sen gel nefsini yen
Şeytan gibi ben dime alma gr
Hı bula gr

5

Boşsuñ **Zekeriyya** bu gidişle dolamazsıñ
Bu hl ile sen añla bil âdem olamazsıñ
Varlığını yok etmeden Hı bulamazsıñ
Beyhde yere şarf-ı emek etme ol insān

Bu tr ‘aimle dai bu fikr-u seimle
Kendiñ bilemezseñ bulamazsañ beni diñle
Gir rh-ı sedde dn- bugn gla hem diñle
T Hzreti H lutf-ı ‘amimin ila erzn

Durma yanarak yalvararak it sineni ak
İçinde oma naş-ı riy eyleye gr pk
Bu far-u grr kibr-u tefir nedir ol hk
Geç geç bu şifatlara saña lyık degil ey cn

Güfte-i nabühte-i min faķir pür taķsir **Zekeriyya**

Şeyhe uyarsañ
Nutķuñ duyarsañ
Kibriñ koyarsañ
Haķķı bulursuñ
İnsan olursuñ

Şeyhe bel bağla
Şu gibi çağla
İşini şağla
İnsan olasıñ
Haķķı bulasıñ

Şeyhe taparsañ
Hidmet yaparsañ
Göñlüñ koyarsañ
İnsan olursun
Haķķı bulursun

Şeyhe kanarsañ
Kimdir tınarsañ
'Aşķa yanarsañ
Haķķı bulursun
İnsan olursun

Şeyhe pervâne
Olup kıy cana
Atıl meydana
İnsan olasıñ
Hakķı bulasıñ

Şeyhe gönül vîr
Gel kalbine gir
Açıla her sır
İnsan olasıñ
Hakķı bulasıñ

Şeyhe kul ol kul
Tâ alasıñ yol
Baķma şağ u şol
İnsan olasıñ
Hakķı bulasıñ

Şeyhe dil vireñ
Göñlüne gireñ
Maķşuda ereñ
İnsan olasıñ
Hakķı bulasıñ

Şeyh Mehmed Zekeriyya Efendi Mekke'den gelen Ahmed Vehbi adında bir şahsı misafir etmiş ve daha sonra bu şahıs şeyhe bir şiir yazmıştır. Şeyh Zekeriyya Efendi mecmuâsında bu durumu şöyle dile getirir:

1937 senesinde dergâhı feyzi iktinahımızda üç ay kadar misafireten duran ve kendisi Mekke-i Mükerrreme ehaliye-i mühteremesinden bulunan Ahmed Vehbi Efendi isminde bir zatın min gayri haddin Hakkı fakirhanemde söylediği ebyat ber vechi âtidir:

Şûretde ve ma'nîde dağî 'ali nesebdir
Ol kân-ı kerem-pîşe ve ismi Zekeriyya

Hem menbe'î idrâkıñ ve hem baħr-i zekâdır
Ol gevher bi kıymet ve ismi Zekeriyya

Hem mażhar esrârını hemde velîdir
Ol şâh nîk-u zînet ve ismi Zekeriyya

Hem kâşif-i a'mâl ve hem behre keşâdır
Ol mâh ziyâ-i zînet ve ismi Zekeriyya

Hem şâhib-i elţâf ve hem gûh-i vefâdır
Ol tûti hoş sîret ismi Zekeriyya

Vehbî olarak vaqt-i seħer söyledi târiħ
Dostlar deyiniz cümle velîdir Zekeriyya

İKİNCİ BÖLÜM
ŞEYH ZEKERİYYA EFENDİ'NİN MECMUÂ'SI
MECMUÂT'I İLÂHIYÂT

[2b]

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

- 1 Tâc-ı sırr-ı enbiyâ pîşvâyı aşfiyâ
Seyyidünâ Muştafâ şallû ve sellim ‘aleyh
- 2 Görse cemâliñ gözüm pâyine sürsem yüzüm
Yok saña lâyıık sözüm şallû ve sellim ‘aleyh
- 3 Şâh-ı şefî‘-i ‘uşât hem sözü cânâ hayât
Rûhuna yüz biñ şalât şallû ve sellim ‘aleyh
- 4 Rûhî-i bî-çâreyim vâlih ü hayrâneyim
Sînesi pür-pâreyim şallû ve sellim ‘aleyh

1 aşfiyâ: evliyâ // şallû: salli

Bağdatlı Rûhi Divanı, Haz. Coşkun Ak, Uludağ Üniversitesi Basımevi, c. I, Bursa, 2001, 63.

[3a]

Fāilātün fāilātün fāilātün fāilün

1 Çün toğup tuttu cihān yüzini hüsnü güneşi

Yār yā Rasūlallāh

Kim ola sevmeye bu vech-ile sen māh-veşi

Şefā‘at yā Ḥabīballāh

2 Parmağından ağıdup āb-ı revān baḥş-ı revān

Yār yā Rasūlallāh

Nice yüz biñ kişiye ref‘ idisersiñ ‘aşaşı

Şefā‘at yā Maḥbūballāh

3 Sen emīre kul olan her ne kadar müdbir ise

Yār yā Rasūlallāh

Bende-i muḥbil olur mişl-i Bilāl-i Ḥabeşī

Şefā‘at yā Nebīyyallāh

4 Dīki ḥikmetde beşerdi çū seni sevgili Ḥaḳ

Yār yā Rasūlallāh

Cebrā'īl olsa nolur maṭbaḥınuñ ḥayme-keş

Şefa'at yā Şefī'allāh

5 Veḍḍūḥa verdine velleyl okunur sünbülüne

Yār yā Rasūlallāh

Rūşenī virdi budur külle ğadāt ve 'aşıyy

[Şefa'at] yā Kerīmallāh

[3b1]

Mefāilün Mefāilün Feülün

1 Şerī'at şāh-rāh-ı mü'mināndır

Ḥaḳīḳat maḳşad-ı āḳşā-yı cāndır

Şerī'at cādde-i rāh-ı ḥaḳīḳat

Ḥaḳīḳat-ı maṭlab-ı her 'ārifāndır

- 2 Şerî'atsız haķîkat bulunur mı
Haķîkat kaşırına o nerdübandır
Haķîkat gevher yektâ-yı muṭlak
Şerî'at hānesi içre nihandır
- 3 Eger her kim iderse şer'î taḥķîr
Ānın ḥaşmı rasûl-i ins ü cāndır
Şerî'at bābına ḥidmet idenler
Haķîkatde selâṭîn-i cihandır
- 4 Şerî'at içre maḥfidir haķîkat
Velî yek-digerine tev'emandır
Haķîkat āfitâb-ı 'ayn-ı vaḥdet
Şerî'at āsımānından 'ıyandır
- 5 Şerî'atdır esāsı i'tikādîñ
Haķîkat sırrı emri kün fekândır
Şerî'atle giderler rāh-ı Haķķa
Haķîkat muntehâ-yı sâkiķandır

[3b2]

Mefâilün Mefâilün Feülün

- 1 Taşavvufdur ‘ulūmı enbiyānıñ
Taşavvuf māyesidir evliyānıñ
Taşavvufdur esāsı ictihādıñ
Taşavvuf kuvvetidir i‘tikādın
- 2 Taşavvuf kıl u kâl ile bilinmez
Taşavvufsuz da vahdet hiç bulunmaz
Taşavvufdur tarîk-i istikâmet
Budur ‘ariflere rāh-ı selâmet
- 3 Taşavvuf Halkı zikr eylemekdir
Her eşyâda Hakkı fikr eylemekdir
Taşavvuf bâtın-ı ‘ilm-u şerî‘at
Şerî‘atsız bulunur mi haqîkat
- 4 Taşavvufdur tarîk-i ehl-i vahdet

Ṭaşavvuf ittibā‘-ı farz u sünnet

Ṭaşavvuf Ḥaqqā rabṭ-ı qalbe dirler

Rızā-yı zū‘l-celālī celbe dirler

5 Ṭaşavvuf māsivāyı görmemekdir

Ḥüdādan ğayriye dil virmemekdir

Ṭaşavvuf nefsi tekml̄ eylemekdir

Rızā-yı Ḥakkı taḥşīl eylemekdir

[5a1]

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

- 1 Nedür evvel saña lâzım qarındaş
Koyasın şeyh eşiginde gerek baş
- 2 Yalın aç eyle şeyhüñ hıdmetini
Ne fikr-i nân ola sende ne hıod aş
- 3 Seni döğüp sögerse kıl taħammül
Yolında dur dayan mânend-i Bektaş
- 4 Çalış şeyhüñde maħv eyle özüñi
İdüp himmet bu varlık dağımı aş
- 5 İresin birliğe Haħka yetesin
Olasın şeyhüñ ile tā ki sırdaş
- 6 Haħıkat 'ālemine çünki irdi
Sezāī kendüye oldu ayağdaş

[5a2]

Feilātün Feilātün Feilātün Feilün

- 1 Cümleden kes nazaruñ dik gözüñi mürşidde
Gör ne pertev göresin āyīne-i hūrşidde
- 2 Sırrıña eyle teveccüh nazaruñ cümleden al
Saña sırlar açıla mertebe-i tevħidde
- 3 Kayd-ı nefsi giderüp rūħuñı ıtlāk eyle
Rūħ berzaħda alur alduñ ise taqlidde
- 4 alma taqlid ile taħıa iriş ey sālİK
Gerçi ĩmān řaħıħdūr didiler taqlidde
- 5 Yār cevri itse **Sezāi** kerem-āmāde olur
Ne beřāret görür erbāb-ı ħulūř tehdidde

Hasan Sezayī Divanı, Haz. Ali Rıza Özüygun, Buhara Yayınları, İstanbul, 2005, 329.

[5b]

Fāīlātün Fāīlātün Fāīlātün Fāīlün

- 1 Ey gönül gel ğayrıdan geç ‘aşka eyle iktida
Zümre-î ehl-i haqīqât ānı kılmış muḳtedā
- 2 Cümle mevcūdāt u m‘alūmāta aşḳ aḳdem durur
Zīrā aşḳıñ evveline bulmadılar ibtidā
- 3 Hem daḫi cümle fenā bulduḳta aşḳ bâḳi ḳalur
Bu sebebden dediler kim aşḳa yoḳtur intihā
- 4 Dilerim senden Ḥüdāyā eyle tevḫīḳıñ refīk
Bir nefes gönlüm senin aşḳından itmegil cüdā
- 5 ‘Aşḳ ile ṭamuda olmaḳ cennetidir ‘aşḳıñ
Līk cennette olursa ṭamudur ‘aşḳsız aña
- 6 Ey **Niyāzī** mürşid istersen bu yolda ‘aşḳa uy
Enbiyā vü evliyāya aşḳ olupdur reh-nümā

Māsivā-yı aşḳının sevdasını gönlümden al
Aşḳını eyle iki ālemde bana āşınā [bu beyit mecmua’da eksiktir]

[6a]

7+7=14

- 1 Başlan bismillah ile gelin tevḥīd idelim
Nur-ı zikrullah ile gelin tevḥīd idelim
- 2 Tevḥīd hoşça nesne olur tevḥīd eden mest olur
Allāh ile dost olur gelin tevḥīd idelim
- 3 Tevḥīd itsin dilimiz dīdār görsün gözümüz
Pür-nūr olsun kalbimiz gelin tevḥīd idelim
- 4 Şeyḥim itsün himmeti Mevlām vīrsün ḥimmeti
Ey Muḥammed ümmeti gelin tevḥīd idelim

Derya gibi coşalım ‘aşk odına düşelim
Haḳ ile buluşalım gelin tevḥīd idelim
- 5 ‘Arş altında melekler döner çarḥ-ı felekler
Ḳabūl olsun dilekler gelin tevḥīd edelim
- 6 Tevḥīd ile varalım Ḥaḳḳa yüzler sürelim
Yunus yolda duralım gelin tevḥīd edelim

[6b]

$$4+4+3=11$$

- 1 Tevhîd ile olur her derde dermân
Hakka tevhit ile ermiş erenler
- 2 Tevhîd ile olur her müşkil âsân
Hakka tevhit ile ermiş erenler
- 3 Kalbinden pasını silmek dilerseñ
Bilmediklerini bilmek dilerseñ
- 4 Eğer sen de Hakkı bulmak dilerseñ
Hakka tevhit ile ermiş erenler
- 5 ‘Aleme ibret-nazarla bağanlar
Yerden gökten çıkıp ‘arşa çıkanlar
- 6 Çerâğı nūr-ı Mevlâdan yağanlar

3 kalbinden-gönülden
5 nazarla-gözüyle

Haqqā tevḥīd ile rmiş erenler

7 Gel aldanma sağın bu kā'ināta
Geç ađ u qaradan bađ nūr-ı zāta

8 İrmek ister iseñ bāķī hayāta
Haqqā tevḥīd ile irmiş erenler

9 Bulmađ ister iseñ eger Mevlāyı
Ehl-i tevḥīde ḥidmet et **Hūdāyī**

10 Budur yola çekem bāy u gedāyı
Haqqā tevḥīd ile ermiş erenler

9 Mevlāyı-Hūdāyı

Seyyid Azīz Mahmūd Hūdāyī Divānı, Haz. Ziver Tezeren, İ. Ü. Fen Fakültesi Basım Atölyesi, İstanbul, 1985, 1.

[7a]

Fāīlātün Fāīlātün Fāīlātün Fāīlün

- 1 Vāşıl olmaz Hakkı kimse cümleden devr olmadan
Kimsesiz açılmaz bir gönülde tâ ki bir nūr olmadan
- 2 Sur çıkar ğayrı gönülden tâ tecelli ede Hakkı
Pādişāh konmaz saraya hāne m‘amur olmadan
- 3 Mest olan mestāne geldi tâ ezelden tâ ebede
İçmediler ‘aşkın şarabın āb-ı ankör olmadan
- 4 Maḥmu olanların kelāmı ğayrıdan gelmez velī
Pes Ene-l Hakkı nice desin kişi menşūr olmadan
- 5 Dost cemāl K‘abesini kıldı ‘aşıklar tavaf
Yerde K‘abe gökyüzünde beytü’l m‘amur olmadan
- 6 [Mūtū ḳable en temūtū] sırrına mazhar olan
Haşrı neşri gördü bunda nefh-i şur olmadan
- 7 Bir ‘aceb sevdaya düşmüş devr eder Şemsi madām
Hakkı makbül olmak ister halka menfür olmadan

[7b]

$$5+5=10$$

- 1 Edelim cevlân kılalım seyrân
Mest olup hayran şeyh eşiğinde
- 2 Nice bir ülfet kılalım ‘uzlet
Çekelim halvet şeyh eşiğinde
- 3 Terk ettim ‘arı isteyip yârı
Kestim zünnârı şeyh eşiğinde
- 4 Aldım himmeti geçdim zulmeti
İçtim hayatı şeyh eşiğinde
- 5 **Yunus**’um elhak didâra müştak
‘Âşıkım ‘uşşâk şeyh eşiğinde

2 kılalım-edelim

3 terk ettim-bıraktım

4 içtim-buldum

5 ‘âşıkım ‘uşşâk-eriştım aşka

Yunus Emre Divanı, Haz. Naci Kasım, İstanbul Maarif Kitaphanesi, İstanbul, 1972, 50.

[8a]

Fāīlātün Fāīlātün Fāīlün

- 1 Varlığın maḥveyleyip meydāne gel
Lā vü illādan geçip merdāne gel
- 2 Gel hakikat dersini sende oku
Bir ḳadem baş mekteb-i ‘irfāna gel
- 3 Şer‘i başa tāc edip İskender ol
Geç otur taht-ı dile şahāne gel
- 4 Küntü kenz’in esrarını duydunsa ger
Şaḳla sırrı deme her nādāne gel
- 5 Ey **Niyāzī** bāş āçık divānesin
Nice bir divānesin uşlane gel

2 dersini-ilmini

4 esrarını-sırrını

Zulmete Hızr ile gir gevher çıkar

Abı hayvandan içip hem kane gel

Vahdetin meydanı sırrı var iken

Kesret içre girme sen zindāne gel (bu iki beyit mecmuada eksiktir]

Niyazī-i Mısrī Divanı, Sağlam Kitabevi, İstanbul, 1976, 96.

[9a]

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün

- 1 Ey şehīd-i Kerbela'ya ağlayan
Ağla, mâtemdir Muḥarrem'dir bugün
 - 2 Āteş-i ḥasretle sine dağlayan
Ağla, mâtemdir Muḥarrem'dir bugün
 - 3 Sinede, serde gerekir dağ ola
Kānlu yaşuñ dīdeden ırmağ ola
 - 4 Ger dilersen menzilin uçmağ ola
Ağla mâtemdir Muḥarrem'dir bugün
 - 5 Gece gündüz ey Muḥammed ümmeti
Edelim cān-ı Yezid'e l'āneti
 - 6 İster isen irgüre Ḥaqq'ın rahmeti
Ağla, mâtemdir Muḥarrem'dir bugün
-

- 7 Kimdir o şah-ı şehīd-i Kerbelā
Nūru çeşmi Murteḏâ Âl-i ‘Abā
- 8 Eb u ceddidir Muḥammed Mustafā
Ağla, mâtemdir Muḥarrem'dir bugün
- 9 Her seher şanma şafaqlar şebnemi
Akdı kan ağlar melekler oldu mi
- 10 ‘Âlemi tuttu Hüseyin’iñ mâtemi
Ağla, mâtemdir Muḥarrem'dir bugün
- 11 Çâr yâr ile Muḥammed ey s‘aīd
Oldular tasmīm-i zehirle şehīd
- 12 Kıydılar rahmetmeyip bunca ‘anīd
Ağla, mâtemdir Muḥarrem'dir bugün
- 13 Ey **Sezāī** bilmiş ol şāh-ı Hüseyin
Cümleye sevmekdir ānı farz-ı ‘ayn
- 14 Şeksiz ehlullah oldu nur-u ‘āyn
Ağla mâtemdir Muḥarremdir bugün

[9b1]

$$8+8=16$$

- 1 Dü cihan ğamından geçer Hū isminin zākirleri
Dost elinden kevşer içer Hū isminin zākirleri
- 2 Kim bu zikre gönül verir cümle günahları erir
Şüphesiz cennete girer Hū isminin zākirleri
- 3 ‘İlm-i esrarı bilirler dersi Mevlādan alırlar
Ölmezden evvel ölürler Hū isminin zākirleri
- 4 Hābibullah’dır hem rāhı inan bu söze vallahi
Hiçabsız görür Allah’ı Hū isminin zākirleri
- 5 **Eroğlu** söyler dilinden elest-u āl ũ belādan
Nođtayı okurlar ‘Ali’den Hū isminin zākirleri

1 du cihan ğamından-dünyā ahret gamdan geçer // kevşer-tahūr

2 şüphesiz-hisābsız

5 dilinden-velīden

Gayrıyı ihrāc ederler Aşkullahı tāc ederler

Her nefes mi’ rāc ederler Hū isminin zākirleri

Sırr-ı esmāya girerler müsemmların görürler

Arş-ı a’ lāda kalırlar Hū isminin zākirleri

[9b2]

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

- 1 Dil hānesi mir'āt-ı Hāq seyret Cemālullah'ı gör
Makşūd olān keşf-i sebek seyret Cemālullah'ı gör
- 2 Ādemdedir kenz-u ezel ğayra bakıp etme cedel
Dil zevkine verme hālel fikret Cemālullah'ı gör
- 3 İfnā edip kevn-u mekān vaḥdet sarayında hemān
Bulsun beka sırrında cān zikret Cemālullah'ı gör
- 4 Envar-u kur'ān meşhedim āhkām-u furқан mesnedim
Sırrımda mennān-ı münzirim şükret Cemālullah'ı gör

Çokdur ümmet şeriatde az bulunur tarikatde
Olur ümmet hakikatde Hū isminin zākirleri [bu beyitler mecmua'da eksiktir]
Divānçe-i İlahiyāt, Eroğlu Nūri, Haz. Mustafa Tatcı, Kūltür Bakanlıđı, Ankara, 2002, 9.

[10a]

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

- 1 Tulu‘ etti yine şems-i haķıķat
Şereflendi bu kevn Elḥamdulillāh
- 2 Muşaffā oldu ḳalbim gitti keşret
Şereflendi bu kevn Elḥamdulillāh
- 3 Göñül erdi yine zevķ-u sefaya
Baķılmaz çekilen cev-r-u cefaya
- 4 Eriştik Haķ Te‘ālādan ‘itāya
Şereflendi bu kevn Elḥamdulillāh
- 5 Edip ‘ağdı vişale yāre her dem
Görmez ābıyla hem dem
- 6 Olup **Seyyid** şerifya ile hem dem
Şereflendi bu kevn Elḥamdulillāh

[10b]

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün [ikinci mısraları vezine uymuyor]

- 1 Bâd-ı şabâ esdüğünce cânıma irer safâ Hû
Ol şafânın aşkı için ‘âdetim Hûdur hemân yâ Hû
- 2 Yedi tamû sekiz ucmakdan müberrâyım bugün
Çün naşibim ‘aşka düşdü kısmetim Hûdur hemân yâ Hû
- 3 [Küntü kenzün] maḥzeninde dersimi ḥatm eyledim
Dert kitabın varlığı için ṭâ‘atım Hûdur hemân yâ Hû
- 4 Dir **Sinan Ümmi** bâzîrgânım bâzara gelmişim
Müşterī olanlara alam şatam Hûdur hemân yâ Hû

[11a1]

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

- 1 Gir semâ[‘] a zıkr ile gel yana yana Hû deyu
İr şafa-yı zevk-i Haqq’a yana yana Hû deyu
- 2 Hep erenler Hû ile kaldırdılar can perdesin
Açtılar gözleriñ andan yana yana Hû deyu
- 3 Gördüler Hû kaplamış hep on sekiz bin ‘âlemi
Feyz alırlar cümle Hû’dan yana yana Hû deyu
- 4 Zâtı Haqq’ı buldular buluştular bu Hû ile
Dost göründü her taraftan yana yana Hû deyu
- 5 Ey Niyâzî gönlüne ‘âşıkların hikmet doğar
Küntü kenz’in haznesinden yana yana Hû deyu

1 zevk-i-‘âşk-ı

5 doğar-dolar

Niyazî-i Mısri Divanı, Sağlam Kitabevi, İstanbul, 1976, 129.

[11a2]

4+3=7

- 1 ‘Aşkınla cihān beste
Luṭf eyle ‘ināyet kı1
Derdinle bu can ḥasta
Luṭf eyle ‘ināyet kı1
- 2 ‘Aşıklara iḥsan et
Derdlilere dermān et
Vuşlat yoluñ āsan et
Luṭf eyle ‘ināyet kı1
- 3 Ey raḥmeti çok Raḥmān
‘Ālem gözüme zindān
Uçarsa kafesden cān
Luṭf eyle ‘ināyet kı1
- 4 Raḥman-ı raḥīmsiñ
Ġufrān-ı kerīmsiñ

Sulṭānı ‘azîmsiñ

Luṭf eyle ‘ināyet kı1

5 Ey derdime dermānım

Ḳurban yoluna cānım

Nem var daḥi sulṭānım

Luṭf eyle ‘ināyet kı1

6 Bîçāreleri yād et

Vīran göñlüm ābād et

Nūri ḳuluñ irşād et

Luṭf eyle ‘ināyet kı1

Būlbūl gibi pūr zārem

Dāim durup aḡlaram

Dahi kime yalvaram

Luṭf eyle ‘ināyet kı1 [bu mısra mecmua’da eksiktir]

6 irşād-şād

Abdūlahad Nūrī Divānı, Haz. Ali Osman Coşkun, M.E. B. Yayınları, İstanbul, 2001, 81.

[11b1]

5+5=10

- 1 Bilirim bende sensin Allah'ım
Can ile tende sensin Allah'ım
- 2 Bulmuşam cānān olmuşam şādān
Pes direm her ān sensin Allah'ım
- 3 Maḥvedip beni bulmuşum seni
Demezem ḳāni sensin Allah'ım
- 4 **Sezāi'**den baḳ zāhir oldu Ḥaḳ
Söz budur el Ḥaḳ sensin Allah'ım

Terk iden varı buldı dil-dāri

Pes budur ārı sensin Allah'ım [bu beyit mecmua'da eksiktir]

Hasan Sezayī Divanı, Haz. Ali Rıza Özüygun, Buhara Yayınları, İstanbul, 2005, 7.

[11b2]

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilātün

- 1 Ey enbiyālar serveri ey evliyālar rehberi
Ey ins-ü cin peygamberi ehlen ve sehlen merḥaba
- 2 Allahu Ekber şānehu Subḥanehu Sulṭanehu
Ḳad cāena burhanehu ehlen ve sehlen merḥaba
- 3 Sensin ol Maḥbub-u Ḥüda kıılma şefaatten cüdā
Aḥmed Muḥammed Mustafa ehlen ve sehlen merḥaba
- 4 Peygamberdin ol zaman yoktu ālemden nişan
Ḳurban sana baş ile can ehlen ve sehlen merḥaba
- 5 Cümle nebīler geldiler pāyine yüzler sürdüler
Ḥaḳḳı senle buldular ehlen ve sehlen merḥaba
- 6 **Yunus** cemālin görelı pāyine yüzler sürelı
Yoluna canlar verelı ehlen ve sehlen merḥaba
Ya merḥaba Allah ya Muşṭafa ehlen ve sehlen merḥaba

[12b]

Fāīlātün Fāīlātün Fāīlātün Fāīlün

- 1 Genci ‘aşkı ister isen dil-i viranede ara
Hızr isen āb-ı hayatı zulmet-i tende ara
- 2 Onsekizbiñ ‘ālemi keşf eyleseñ bulmaq muḥal
Seni yoğdan var eden Mevlāyı var sende ara
- 3 Her ḥacerde cevher olmaz m‘āden olmaz her turāb
Zāhidā gir baḥrı aşka dürr-i ‘ummanda ara
- 4 ‘Ālleme’l esma rumuzu men ‘ārefe sırrıñ daḥi
Añlamak şānında iseñ kāmīl insanda ara
- 5 Ṭālib-i Mevlā olup her kişiden himmet dile
Ġāfil olma **Maṭlūbī** var sırrı Kır’an’da ara
- 6 Yüregim dil çekerem yār yār gör kim neler var
Yüregim dil çekerem yār yār gör kim neler var

[13a]

6+5 =11

- 1 Hey yazıklar olsun geçen ömrüme
Dervişlik ne güzel sulṫanlık imiş
Hu deyince şafa verdi cānıma
Dervişlik ne güzel sulṫanlık imiş

- 2 Dervişlik libāsın ‘āba biçdiler
‘Āřk şarabını kana kana içdiler
Çihāryārı dervişlikle geçdiler
Dervişlik ne güzel sulṫanlık imiş

- 3 Dervişin ‘ībadet olur kuřāğı
Hırķasıdır hem yorğanı dōřegi
Dervişliktir erenleriñ gökçeğı
Dervişlik ne güzel sulṫanlık imiş

- 4 Dervişin ayağındadır n‘ālını
Hākķa gider hem şallanı şallanı
Allah bilir dervişlerin hālını
Dervişlik ne güzel sulṫanlık imiş

5 Dervişin birisi Ebā Yezīd-i Biřāmi

Dervişlikde buldu derdine dermān

Taştını terk etti İbrāhim-i Edhem

Derviřlik ne gūzel sulřanlık imiř

6 **Yunus** ne řanırsın kendi ōzūne

İnanmazlar mūnafıklar sōzūne

Çekip gitti Rasulullah izine

Derviřlik ne gūzel sulřanlık imiř

Derviřlik ne gūzel ‘irfanlık imiř

[13b1]

Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Fe'ûl

- 1 Luṭf eyle sabah sünbül reyḥanına degme
'Aklım dağılır zülf-ü perişânıma degme
- 2 Derd ile derûnum pür âteşler olubdur
Odlara yanân sine-i sūzânıma degme
- 3 Āl benden el çek sen yâ meleku'l mevt
Cânânıma nezr eylediğim cânıma degme
- 4 Ağlatma **Mür̄id** ođlunu Y'aķūb ḥazindir
Ayırma beni Yūsuf-u Ken'anıma degme

[13b2]

4+4+4+4 =16

- 1 Noldu saña eyā gönül n'aceb derde m'uğradıñ
Durmaz āķar gözün yaşı tūfān-ı Nūħa m'uğradıñ
- 2 Çalkanursa deryā gibī şallanursa gemi gibī
Süleyman nebī gibī belķıs şahe m'uğradıñ
- 3 Derde düşdüñ Eyyûb gibī āh iders[i]en Y'aķûb gibī
Bīçāre Zeliħa gibī Yûsuf şâhe m'uğradıñ
- 4 Kuruduñ soluķlar gibī tutuşduñ gülniħanlar gibī
Kızdın şol ħamamlar gibī nār-ı Nemrûda m'uğradıñ
- 5 Bu 'Abdurrahîm Tırsisin yürür İken şāg-u āsen
Canlar alûb başlar kesen heybetlü şâhe m'uğradıñ

Bu şiir 'Abdurrahîm-i Tırsî'nin divanı'nda aşağıdaki şekilde geçmektedir:

N'oldı saña eyā gönül 'aceb ne derde uğraduñ
Tırmaz aķar göziñ yaşı tūfān-ı Nūħa mı uğraduñ

Çalķanursın gemi gibi çağlarsın ırmaķlar gibi
Āh eylersiñ Ya'ķûb gibi ayruluĝa mı uğraduñ

Kurudun şol ķavlar gibi key kızduñ ħammāmlar gibi

utuşduñ külhānlar gibi nār-ı caḥīme mi uğraduñ

Başdan ayağa utuşduñ dütmedin kül olup geçdüñ
Ne yāvuz derde şataşduñ āteş-i ‘ışka mı uğraduñ

ovuşur bulutlar gibi yıldıraşur berkler gibi
Şol seyr-i sālîkler gibi ḥūr-i behište mi uğraduñ

Yavı kılan ‘aqlı fikri göklere çıkan feryādı
Ol Mecnūn-ı aysā gibi derd-i Leylī’ye mi uğraduñ

Dala dönmiş-iken ḳaddi āḥir olmuş-iken ‘öri
Bī-çāre Zelīḥā gibi ḥüsn-i Yūsufa mı uğraduñ

‘Işk-ıla meydāna gelen cān terk idüp bāş oynayan
Mansūr-ı Bağdādī gibi şems-i cihāna mı uğraduñ

Ḥükm eyleyen ḳāfdan ḳafa zincirler uran dīvlere
Süleymān-ı Nebī gibi Belḳīs-ı Şāha mı uğraduñ

‘Işk-ıla kesen taşını külünge tutan başını
Ferhād-ı ol rüsvāy gibi ‘ışk-ı Şīrīne mi uğraduñ

‘Arz eyleyen Ḥaḳḳa sözün maḥv eyleyen anda özin
ūr tağında Mūsa gibi nūr-ı Ḥüdāya mı uğraduñ

Küllī murādın terk iden ‘ışk-ıla nefis başın kesen
ālib-i ilāhī gibi dīzār-ı yāra mı uğraduñ

‘Abdürrahīm-i Tirsī sen yürür-iken şağ u esen
Cānlar alup sözler kesen heybet-i şāha mı uğraduñ

‘Abdürrahīm-i Tirsī Divānı, Haz. Emine Aydoğmuş Yüce, Yayınlanmamış Y.L. tezi, Bursa, 2010, 72.

[14a]

Feilātün Feilātün Feilātün Feilātün

- 1 Niyāzu ‘afvu ḥācāta ulu dergāhımız vardır
Dil-u candan münācāta bizim Allah’ımız vardır
- 2 Kılavuzlar bizi Ḥaḫḫa ḫomaz rāh-ı ḍalaletde
Ḳul-ı Mevlā’ya iletir Resulullah’ımız vardır
- 3 Ṭarīḫat ehliyiz şūfi bizi şanma kuru zāhîd
Geceler ḫılarınız zāri seḫerde āhımız vardır
- 4 Ṭarīḫi Ḥaḫḫa her kāmîl birer yoldan sulūk etmiş
Bizim semt-i ḫakikatde bir özge rahımız vardır
- 5 Günahkārım deyu **Muḫyi** ümidin kesme rahmetden
Muḫammed Muḫṫafā gibi şefā’at kânımız vardır

[14b]

Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün

- 1 İlähî gülşen-i canân açılsun nevbahâr olsun
Tecellî it sulţânım bu gizlü âşikar olsun
- 2 Şeherlerde niyâzım bu nesîminden ire hoş-bu
İdüb kumru-i dil Hı Hı cemale karşı zâr olsun
- 3 Eger hâr-u eger güldür kamu teşbîh ider kuldur
Bana bu kuş dilin bildir şeb-i firkat nehâr olsun
- 4 Kıl lillahı sırrı olup yar aradan tarh ola âgyâr
Gerekmez baña bu deyyâr Hakk ile Hakkı yâr olsun

[15b]

$$5+5 = 10$$

- 1 ‘Aşq ile ‘aşıq gülizâr oldu
Taze terkü gülü nevbahâr oldu
- 2 Her seher ânlar nağmeler eyler
Gülşen-i ‘aşqa ol hezâr oldu
- 3 Allahun adın ‘aşıq andıkça
Zikrile zâkir şerm-sâr oldu
- 4 Qodû ağıyârı kesdi zinnârı
Gördü ol yârı bî qarâr oldu
- 5 ‘Aşqa uyanlar Hakkı bulanlar
‘İzziyâ anlar yâre yâr oldu

[16b1]

Mefā'îlün Mefā'îlün Fe'ülün

- 1 Sarā-yı lî-me' allāhi gönüldür
Tecellî-hâne vallahi gönüldür
- 2 Yüri gezme yabanda zâr u giryân
Hüdānuñ ulu dergâhı gönüldür
- 3 Ne isterseñyüri var andan iste
Muḥaḳḳaḳ sırruñ âgâhı gönüldür
- 4 R' ayetdür ḳamu 'aza **Sezâî**
Vücüd iḳliminüñ şâhı gönüldür

'Ayândur anâ esrâr-ı gıyübât

Ki zîrâ sırruñ âgâhı gönüldür

Ziyâ-güster olur kevn-i vücûda

Semâ-ı şadrınuñ mâhı gönüldür [bu beyitler mecmua'da eksiktir]

Hasan Sezayî Divanı, Haz. Ali Rıza Özuygun, Buhara Yayınları, İstanbul, 2005, 83.

[16b2]

Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Semādan sırr-ı tevḥīdi
Duyan gelsun bu meydāne
Derūnunden bugün Allah
Diyen gelsun bu meydāne
- 2 Görenler nūr-i Ğaffārı
Bilenler sırr-ı settārı
Cihānda şīşe-i 'arı
Şıyan gelsun bu meydāne
- 3 Şalādır ehl-i 'irfāna
Getirsin cānı ḳurbāna
Bugün başını meydāna
Ḳoyan gelsun bu meydāne
- 4 Geçüp bu āb ile gilden
Daḡī cümle heyākilden

Bu dñnya naşını dñlden

Yuyān gelsun bu meydāne

5 Gñññl mařřñdunu buldu

Cihān envār ile doldu

Bugñn **Nñri** imām oldu

Uyan gelsun bu meydāne

4 naşını-nefsini

Abdñlahad Nñrñ Divānı, Haz. Ali Osman Coşkun, M.E. B. Yayınları, İstanbul, 2001, 115.

[17a]

Mef'ülü Mefâilün Mef'ülü Mefâilün

- 1 Cân terkini urmadan cânân eline girmez
Zünnârını kırmadan îmân eline girmez
- 2 Ey lâf urucu nâ-merd âhen döğülür mü serd
Olmadan esîr-i derd dermân eline girmez
- 3 Şu gibi arınmazsañ yerlere sürünmezseñ
Taşlarla döğülmezseñ 'ummân eline girmez
- 4 Nâz olur işi hûbuñ çokdur gamı maħbûbuñ
Şarptır yolu maṭlûbuñ âsân eline girmez
- 5 Sen bu yola girmeden edeb erkân almadan
Şıdık ile kıl olmadan sulṭân eline girmez
- 6 Her demde **Hüdâi'** den ders oḡu bu m' aniden
Sevdikçe sivâyı sen ' irfân eline girmez

3 döğülmezseñ-urunmazsan

5 yola girmeden-yolu bilmeden / edeb erkân-erkân edeb

Seyyid Azîz Mahmûd Hüdâyi' Divânı, Haz. Ziver Tezeren, İ. Ü. Fen Fakültesi Basım Atölyesi, İstanbul, 1985, 69.

[18a1]

7+7=14

- 1 Hakkā ‘aşık olanlar zikrullah’tan kaçar mı
‘Alim olan cevherin yok yerlere saçar mı
- 2 Gelsin m‘arifet alan yokdur sözümde yalan
Emmareye kul olan hayrı şerri seçer mi
- 3 Gerçek sözüm yârenler haber vermez görenler
Kerâmete erenler gizli sırrın açar mı
- 4 Sen bir kovuğ servisın neye böyle durursun
Sen bir palaz yavrısın kuş kanatsız uçar mı
- 5 **Üftâde** yanıp tüten bülbüller gibi öten
Dervişlere taş atan iman ile göçer mi

[18a2]

Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün

- 1 Ben bunda  turur değilim dost  atına varmayınca
Guşşadan g nl m a ılmaz dost cem lin g rmeyince
- 2 Y  Rab ben Eyy b değilim bunca bel ya sabr ideyim
Ol adar  ekeyim derdin t  derm n ele girince
- 3 Y  Rab ben Y akub değilim ağlarım g zs z kalıncaya
Ağlamak bana yaraşır t  Yusufumu bulunca
- 4 Y  Rab ben Yusuf değilim bezirg na  ul olayım
 ol adar kih y r yeyim t  Mışra sul  n olunca
- 5 **Yunus** sana t aan edenler  aş a haramdır diyenler
 Aş  ile k fir olmak yeğ  aş sız m sl man olunca

[18b]

Mef'ülü Mefā'îlün Mef'ülü Mefā'îlün

Ey dil-i zen dünyânın çün âline aldandıñ
Pervâne gibi her dem şem'î rüyene daldıñ
Çardaş o yalancınıñ rengine mi boyandıñ
‘Ahdine mi inandıñ va‘dine mi dayandıñ
Bilmem saña bu dünyâ bâķî mi alır şandıñ
Bu meclis-i fânîdir sâķî mi alır şandıñ

Dünyâya nazar kılsañ bin başlı bir ejderdir
Her başda dehâni biñ her loması âdemdir
Tiryâķi anıñ semdir her bir demi mâtemdir
Fikr eyle bu ma‘nâyı fehm eyle ne ‘âlemdir
Bilmem saña bu dünyâ bâķî mi alır şandıñ
Bu meclis-i fânîdir sâķî mi alır şandıñ

Mâ oldu o şehler kim vaşlını gönül özler
Vaşfını murâd etsem şerh eyleyemez diller

1 rüyene-ruuna

2 kılsañ-etsen

3 diller-sözler // siyah gözler-güzel yüzler /// güzel yüzler-siyah gözler

anı o alem aşlar anı o siyah gzler
ak oldu o sım-tenler şoldu o gzel gzler
Bilmem saa bu dny bi mi alır şandın
Bu meclis-i fnidir si mi alır şandın

Ey Nri uyar cnı şaın ki geer fırsat
şu gibi aar  mr yel gibi eder sr at
Bi yıl yaşasa ir gelmez saa bir sa at
Ey gz nice bir uyu ey dil nice bir gflet
Bilmem saa bu dny bi mi alır şandın
Bu meclis-i fnidir si mi alır şandın

4 şu-seyl

Abdlahad Nri Dvnı, Haz. Ali Osman Coşkun, M.E. B. Yayınları, İstanbul, 2001, 8.

[19b]

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 ' Āşıka mevt-i mecāzī vuşlat-ı cānān olur
Ten hayātı çün nefisden geçe cān ' ummān olur
- 2 Kayd-ı ' unşurla muḳayyed olmuş iken şāh-ı cān
Ḳurtılup bir gün beḳmülkind ol suḫān olur
- 3 Yārsuz cennetde olmaḳ dūzaḫ oldı ' āşıka
Yārıla nār-ı cehennem başka bir seyrān olur
- 4 Görelı mir'āt-ı ḫüsnüñ bu zebānum oldı lāl
Anuñ için noḳta gelmez tā ebed ḫayrān olur
- 5 Külle yevmin hüve fī şān çün dinildi şān-ı dost
Anuñ için ehl-i derdüñ nālişi her ān olur
- 6 Merd-i kāmıl ḫıḍmetinde bu vücūdı maḫv iden
Nāsūtıñ lāhūt ider ol kāmıl-i insān olur
- 7 Ey **Sezāī** bāş u cāna ḳalmadı erbāb-ı ' aşḳ
' İd-ı vaşla ḫālib olan cānıla ḳurbān olur

5 şān çün-şe'nin

Merd-i kāmıldür geçilse ihtiyār-ı cüz'iden

Neş'e-ı küllī bulur ol ḳā'il-ı ' irfān olur

Gülşenī bezmine her kim irdi ise ' āḳıbet

Nüş ider cām-ı hüviyetden ebed sekrān olur [bu beyitler mecmua'da eksiktir].

Hasan Sezayī Divanı, Haz. Ali Rıza Özuygun, Buhara Yayınları, İstanbul, 2005, 96

[20a]

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Şāh-ı istiğnāyı mülk oldum recā bilmem nedür
İlticā-yı Hāğdan özge mültecā bilmem nedür
- 2 Fāriğam dünyā vü 'uqbāya ta' alluğ itmezem
Terk ü tecrīdem bugün ḥubb-ı sivā bilmem nedür
- 3 Öyle Mecnūnam ki Leylā bend-i zencīrūmdedir
Eylere'm 'aşkunda ammā cān fedā bilmem nedür
- 4 Mest-i cām-ı vaḥdetem ben özgeyifarḫ eylemem
Lā'ubālī-meşrebem çün u çirā bilmem nedür
- 5 Her ne eylerse revā cānān bu men dil-ḥasteye
Ben **Sezāyī**yem anuñçün nā-sezā bilmem nedür

2 itmezem-itmeden

5 bu men-men-i

Hasan Sezayī Divanı, Haz. Ali Rıza Özuygun, Buhara Yayınları, İstanbul, 2005, 80.

[23a]

6+5=11

- 1 Dönmek ister gönlüm cümle sivadan
Dönelim ‘âşıklar Mevla derdiyle Allah Allah Hu Allah
Geçmek ister gönlüm mülk-i fenâdan
Geçelim ‘âşıklar Mevla ‘aşkıyla Allah Allah Hu Allah
- 2 Derde düşen ‘âşık netsün dermânı
Derd ehlinin dâim yanmağda cânı
Döner arzulayub vaşl-ı cânânı
Dönelim ‘âşıklar Mevla derdiyle Allah Allah Hu Allah
- 3 Ay u gün yıldızlar hem nüh felekler
‘Arşın eṭrâfında şaf şaf melekler
Meydan-ı ‘aşkında cevân ederler
Dönelim ‘âşıklar Mevla ‘aşkıyla Allah Allah Hu Allah
- 4 Ta‘n eyleme zâhid benim hâlîme
Dağl eyleme herkez bu devrânıma

2 dermânı-cihânı

Dermānı devrānda buldum cānıma

Dönelim ‘āşıklar Mevla derdiyle Allah Allah Hu Allah

5 Baş açık girerim ‘aşk meydānına

Manşūr olūben ene’l Hakk dārına

Yanmakda **Niyāzī** şevkiñ nārına

Yanalım ‘āşıklar Mevla ‘aşkıyla Allah Allah Hu Allah

5 açık-açup // olūben-olurum

Niyazī-i Mısri Divanı, Sağlam Kitabevi, İstanbul, 1976, 141.

(23b)

$$4+4+3=11$$

- 1 Gelin ardaş gelin candān yanalım
Gün bugünkü gündür devran bizimdir
Kimi temâşacı kimi seyrancıdır
Şunlarda nemiz var nemiz bizimdir
- 2 Sıd ile girdinse sen bu arîe
Sakın yoldaş olma gönlü çürüke
Mahşer ola cümle malû dirile
Gün bugünkü gündür devran bizimdir
- 3 Nesne yotur ardaş şol halimizde
Eyu ‘amel dersin yo elimizde
Gece gündüz zikrullah dilimizde
a’ı tevid eden diller bizimdir
- 4 **Eşrefođlu Rūmi** bunda alursa
‘Ömrü vefâ idüb a’ı bulursa
Eğer a’ın mabûl kulu olursa
Cennette hûriler didâr bizimdir

[24b]

Fāīlātün Fāīlün Fāīlātün Fāīlün

- 1 Ey ki hezār-ı āferi şöylece sultān olur
 Ḳavlī kulu olan kişiler ḥüsrev-ü Ḥāḳān olur
 Ḥālīḳını isteyen nā ḥalef olmuş deĝil
 Ḥalḳa gönül baĝlayān soñra peşīmān olur
- 2 Saña dīrem ey dede şalma dīvī dünyade
 Nefsi dīvün ḍabṭ iden dīnde Süleymān olur
 Besleme gel tenini ni‘met-ü büryān ile
 Bir gün olur ol tenin ṭamūda büryān olur
- 3 Gel malına ṭapma gel köşk-ü saray yapma gel
 Şol dūrüşüp yaptıĝıñ şoyunca vīrān olur
 Āyaĝınıñ tozunī sürme çeken gözine
 Nesne görür gözi kim vāleh-ü ḥayrān olur
- 4 Men ‘arefe nefsehu sırrını bilen kişi
 Vāşıl-ı cānān olup Raḥmet-i Raḥmān olur
 Şerbetiniñ ḳaṭresiñ her kim içe cür‘asın
 Gönlü gevher dolūben sīnesi ‘ummān olur
- 5 Bir kişi kim mal bulur şanma ki devlet bulur
 Devleti bulan kişi Allah’ı bulĝān olur
 Her ki bugün Veled’e inānūben can vire
 Yoksül ise bāy olur bāy ise sultān olur

[26b]

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Gözüñ aç gör kim ey t̄alib ' Ālīdir cümleye server
Muḥammed aşq ile deryā ' Ālīdir cümleye server
- 2 Muḥammed ' ilme k̄ān oldu ' Ālī nokṭa-yı beyān oldu
Ana sırlar ' ayān oldu ' Ālīdir ḥāce-i ḳanber
- 3 ' Ālīdir cümleñin cānı Muḥammedir ' Ālī k̄ānı
Ḥaḳīḳatdır ' Ālī ṣānı ' Ālīdir yār-ı peygamber
- 4 Hezārān türlü cünbüşler ' Ālī esrārı ile işler
Varır yazlar gelir kışlar ' Ālīdir cisme cān perver
- 5 Ne bilsin cāhil ü nādān Muḥammed ya ' Ālī kimdir
Muḥammed ṣāhib-i dindir ' Ālīdir cümleye rehber
- 6 ' Ālī evvel ' Ālī āḫir ' Ālī zāhir ' Ālī bāṭın
' Ālī ṣems-i münevverdir ' Ālīdir nūr iledir Enver

- 7 ‘Ālīdir her şey için cān ‘Ālīdir yār ile mihmān
‘Ālī raḥīm ‘Ālī raḥmān ‘Ālīdir cümleye server
- 8 ‘Ālī vāḥid ‘Ālī eḥad ‘Ālī ferd ü ‘Ālī şamed
‘Ālīdir cümleye raḥmet ‘Ālīdir şāfi’-i maḥşer
- 9 ‘Ālī subḥān ‘Ālī sulṭān ‘Ālī cennet ‘Ālī rıdvān
‘Ālī dīndir ‘Ālī imān ‘Ālīdir sākī-i Kevser
- 10 ‘Ālīdir ol veliyullāh ‘Ālīdir mazḥār-ı Allah
‘Ālī nūrundan ey vallāh münevverdir yedi kişver
- 11 ‘Ālīdir Ḥaydar-ı Kerrār ol aldı kal‘ a-i Ḥayber
‘Ālīdir ḳātil-i küffār ‘Ālīdir mīr-i her leşker
- 12 Nesīmīnin dil ü cānı münevverdir ‘Ālī nūru
‘Ālī vālā ‘Ālī a‘ lā ‘Ālīdir server-i safder

[27a]

7+7= 14 hece

- 1 Zümre-i nâcîzleriz bende olub Hâydere
Şîr-i Hüdâ mürteza-yı şâf-şiken şafdere
- 2 Heybetiyle fetâdan arz-u semâ titredi
Şiddetiyle urunca pençe dar-ı Hâybere
- 3 Dest-i velâyet ile şalladı zûlfikârı
Kesdi yedi kât yeri darb edicek ‘antere
- 4 Mevt-u hayât elinde ol veliyy-i’l muṭlaḳiñ
Mürdeler ihya ider kum deyicek maḳbere
- 5 Rah-ı muḥabbetde çün ḥubb-i ‘Ali olanlar
Virdi Hüseyn ‘aşḳına baḳmadı can ve sere
- 6 Mürşidimiz Muḥammed rehberimizdir ‘Ali
Ṭâlib olan can virdi mürşidiyle rehber
- 7 İki cihânda daḫi kaygu çeker mi ‘aceb
Sen ki şefi’ olasın **Hilmi** gibi kemtere

[27b]

Mef' ūlü Mefāilü Mefāilü Feülün

- 1 Yâ Rab beni dur eyleme evlād-ı 'Alīden
Kim bendesiyem ben bularun kâlū belīden
- 2 Dönmem geri eğer hâricīler başım kesse
Sīnemde muḥabbetleri vardır ezeliiden
- 3 Cān-u dil ile bende olur āl-i Rasūle
Her kime 'ināyet nazarı ire velīden
- 4 A'mā idi hem dīdelerim oldi çū-bīdār
Ḥāk-i reh-i seyyidlere 'aynım sūrelīden
- 5 Çün buldi ḥayāt-ı ezeli bunlara **Seyfī**
Canını fedā başını ṭob eyleyeliden

[28b]

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Cemi' -i enbiyâlardan Muḥammed cümleñiñ şâhı
Yüzü nûrundan almışlar felekler şems ile mâhı
- 2 Yedi kat gökleri geçdi kadem ' arş üstüne bşdı
İrişdi Kâ' be kavsyne tavâf eyledi dergâhı
- 3 Anıñ seyr u sülükuna melekler ' âciz oldılar
Ki biñ yılda varılmayan o bir demde varan râhı
- 4 Kılarım cânımı kırbân seniñ yoluna yâ Aḥmed
Nola bir kez yüzüñ görsem seher vaḳti seher-gâhı
- 5 Tecellî-i cemâlini şular kim gördiler bir kez
Anınçün ' ışkıla dâim iderler derdile âhı
- 6 Bu **Eşrefoğlu Rûmî**'nin güñ günahı çok durur gâyet
Şefa' at kıl yâ Muḥammed yüzüñ şems ü kamer mâhı

3 sülükuna-sülükından / ' âciz-hayrân // yılda varılmayan-yıl varabilmezler

4 kılarım-iderdüm

Eşrefoğlu Rûmî Hayatı, Eserleri ve Dîvânı, Haz. Mustafa Güneş, Sahaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2006.

[29a]

Mefailün Mefailün Mefailün Mefailün

- 1 Biḥamdillah ki İslamım delīlim Muṣṭafa geldi
Emīrim rehberim ṣāhım ‘Aliyyu’l murteza geldi
- 2 İmamım ol keremkānı nice men sevmeyem ānı
Rasulūñ ḳurratü’l ‘ayni Hasan ḥulḳu riza geldi
- 3 Feda olsun aña canım kim oldur dīnim imānım
İki ‘ālemde sulṭanım Hüseyin kerbelā geldi
- 4 Aña ins-ü melek bende eñ ednā bendesi ben de
Cihānıñ ḳutbī ‘ālemde ‘Ali Zeyne’l‘āba geldi
- 5 Muhammed Bāḳır ol ṣahım imam Ca‘fer’dir ol māhım
Bulurdun Mūsa-i kāzım ki ol nūri Ḥudā geldi
- 6 Sözüñdür ḳāf ve’l furḳān cemāliñ Kā‘be-i ‘irfān
Cihāna Raḥmet-i Raḥman ‘Ali Mūsa er-Riza geldi

- 7 Takı şāhı velāyetdir nakı nūru hidāyetdir
Bulur maḳbūl hazretidir ki bize rahnūmā geldi
- 8 İmām ‘askerī kıblem eşıĝi taşıdır Kā‘bem
Yoluna baş-u can virmem baña ĝāyet şafa geldi
- 9 Muḥammed Mehdi-i aḫir gele bir ĝün ola zahir
Ki ol vaḳtiñ ḫārici münkir bu dergāhden cüdā geldi
- 10 Be hey derviş gözüñ āç baḳ cihān bunlardır revnaḳ
Ebūlarıñ baştığı toprak gözüme tūtiyā geldi
- 11 Sözüñ **Seyfī** ilahīdir cū bike nutḳ-u şahıdır
Ḥaḳīḳat burc-u māhıdır bu yola bī riyyā geldi

[29b]

Fäilätün Fäilätün Fäilätün Fäilün

- 1 Sâkıyâ bir cur‘aşun ehl-i şafanın ‘aşkına
Sâkı-i kevşer ‘Aliyyü’l Murtezanîñ ‘aşkına
- 2 Lâ fetâ illâ ‘Ali’niñ ma‘nasın fehm eyleyen
Çağrışurlar kim ‘Aliyyü’l Murtezanîñ ‘aşkına
- 3 Şâhımun şevkıdür[ür] gönümde hubb-i ehl-i beyt
Kün fekandan geçmişim âl-i ‘abanîñ aşkına
- 4 Seng-sâr olsun Yezîde her kim ol şâhzadeye
Bir içim su virmedi kadr-i Hüdâ’nın ‘aşkına
- 5 Ey Nesîmî sen daği öldür Yezîd-î müşriki
Lâ fetâ illâ ‘Aliyyü’l Murtezanîñ ‘aşkına

Nesîmî Divânı, Haz. Hüseyin Ayan, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990, 387.

[29b2]

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

- 1 Mah-ı Muḥarrem irişdi tende cān āĝlar bugün
Terk idüp taḥt-ı cihānı ‘âřıķān āĝlar bugün
- 2 Kim ‘Alī evlādıdır kılsıñ Yezīde l‘aneti
şah-ı Hüseynim kerbelāda çünki ķān āĝlar bugün
- 3 Sen niye ĝāfil durursuñ ey muḥibb-i ḥandān
Firķatinden Hu çeker cümlecihān āĝlar bugün
- 4 Zārını duydu zemīn başdan başa çāk oldı hep
Ķatre ķatre nem döker hem āsmān āĝlar bugün
- 5 Bunca pīr bunca velī hiç ķalmadı āĝlamadan
Cedd-i pāk-ı bāřafā peyĝamberān āĝlar bugün

[30a]

Feilātün Feilātün Feilātün Feilātün Feilātün

- 1 Kuh-i āşqın baña bir kuh-i tecellī görünür ya Resulallah
Çalbime ‘ıyd-ı vişālîñle teselli görünür ya Resulallah
- 2 Cevher-i zıkr-i Hüdā ile serāser ‘ālem ya Resulallah
Baña Firdevs-i cihān pür müte‘ālî görünür ya Resulallah
- 3 Rūz[u] şeb şafha-i vaḥdetde kıyām eylerler görünür ya Resulallah
Cümle eşcār-ı çemen şanki muşallî görünür ya Resulallah
- 4 Sālik-i Ḥaqq olanıñ vaziyle eṭvārında ya Resulallah
Cānib-i Ḥazreti Mevlā’ya tevellî görünür ya Resulallah
- 5 **Naşsiyā** ‘ālem-i bāķīde ulu’l ebşara ya Resulallah
Herkesiñ ḥal-u maķāliyle me‘ālî görünür ya Resulallah

[37b)

Fāīlātün Fāīlātün Fāīlātün Fāīlün

- 1 Zāhid-i hūd bini gör Allah'ı bilmez kandedir
Cennetu'l māvāyı ister rāhı bilmez kandedir
- 2 İrmeyen şavm-ı şalatuñ remzine aḥvāline
Bu perestiş üzere Beytullah'ı bilmez kandedir
- 3 Dalmayan kendi vücud-i baḥrine ğavvaş-veş
Bunca ḥikmet naḳş-ı 'İlmullah'ı bilmez kandedir
- 4 Şūret-i ādemde Ḥaḳḳı görmeyenler āşikār
Kaldı zulmet içre Zātullah'ı bilmez kandedir
- 5 Men 'arefle cismini bünyād itmedi
'Ālem-i m'anīde 'Ārşullah'ı bilmez kandedir
- 6 Levḥ-i Maḥfūzuñ tılsımın herki te'vil eylemez
Ādemin 'aynında Vechullah'ı bilmez kandedir
- 7 İçmiyen ḥızruñ elinden çeşme-i āb u hayat
Ey **Vīrānī** işte Fazlullah'ı bilmez kandedir

[38a]

4+3= 7 hece

- 1 Dertli geldim dünyaya
Ağlāyāyım bārī Mevla'm hem iñleyeyim bārī
Erteye nedir çāre
Ağlāyāyım bārī Mevla'm hem iñleyeyim bārī
- 2 Başa bir hāl gelmeden
Cān kâfesden uçmadan
Ölüp turāb olmadan
Ağlāyāyım bārī Mevla'm hem iñleyeyim bārī
- 3 Ya Rabbenā kavı-i beşer
Doğru yollarıñ bāşir
Āğlamak bize düşer
Ağlāyāyım bārī Mevla'm hem iñleyeyim bārī
- 4 **Hüdāyī** günden güne
Artdı derdim ziyāde
Şol yalancı dünyada
Ağlāyāyım bārī Mevla'm hem iñleyeyim bārī

[39]

Mef'ülü Mefâilü Mefâilü Feülün

- 1 Gel gülşeni tevḥīde şu bülbül gibi ya Hū
Nālân olup Allah diyelim Hū diyelim Hū
Gözyaşı ile gülbün-i 'aşka virelim şu
Giryân olup Allah diyelim Hū diyelim Hū
- 2 Mânend-i şaba nağme idüp nefḥa-i Raḥmân
Olsun çemen-i dilde me'ârifî gül-i ḥandân
Bâğ-ı melekût eper açup itmeğe seyrân
Perrân olup Allah diyelim Hū diyelim Hū
- 3 Bildik ki beḳâ yok bize bu dâr-ı fenâda
Ahvâl-ı beḳâyı görelim râh-ı Ḥüdâ'da
Bildirmeyelim kimseye esrâr-ı ḳabâda
Nîhân olup Allah diyelim Hū diyelim Hū
- 4 Emri tütalım eyleyelim terk-i menâhi
Çıksın feleğe nefsimiziñ düde-i âhı
Tennür-ı gönülde tütüşup 'aşḳ-ı İlâhi
Süzân olup Allah diyelim Hū diyelim Hū

- 5 Dergāh-ı İlāhīde olup bende-i fermān
Meydān-ı muḥabbetde idüp zıkr ile cevlān
Cezbile semā‘ eyleyelim vecd ile devrān
Lerzān olup Allah diyelim Hū diyelim Hū
- 6 ‘Aşķ ile yanıp yanmayalım nār-ı caḥīme
Mevt irmeden evvel girelim dār-ı na‘īme
Beyt-i Ḥaķķ olan zāviye-i ḳalb-i selīme
Mihmān olup Allah diyelim Hū diyelim Hū
- 7 Bul **Şemsī** gibi ‘aşķı Muḥammed’le delīli
Bīl āteş ile sırrı gülistān Ḥalīli
Mūsa gibi seyr etmeğe envār-ı celīli
Pūyān olup Allah diyelim Hū diyelim Hū

[48]

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

1 Şanma ey hâce ki senden zer ü sîm isterler

Yevme lâ yenfe^çuda alb-i selîm isterler

2 Unudub bildiğini ^çarif isen nādān ol

Bizim vağdetde ne ^çilim ne de ^çalîm isterler

3 Hıram-ı m^çanide bigāneye yol virmezler

Āşināy-ı ezeli yār-ı adîm isterler

Berza-ı havf u recādan giçegir nākām ol
Dem-i āirde ne ümmid u e bîm isterler

^çĀlem-i bî-meh ü urşid ü felekde hergiz
Ne mühendis ne müneccim ne akîm isterler

Mabes-i keşf-i ma^çanide çok esrār açılır
Varamaz nefsi ğazûb anda alîm isterler

Sākin-i dergeh-i teslîm-i rızā ol dā'im
Ber-murād itmege idmetde mukim isterler

Dergeh-i fara varup dirlüğünü ^çarz itme
Anda hergiz ne sipāi ne za^çim isterler

^çĀşık ol şerbet-i vaşl ister iseñ kim ^çuşşāk
Çāresüz derd arayup renc-i elîm isterler

Ni^çmet-i zāhire dil-beste olan gürsineler
Müzd-i nān-pāreye cennāt-ı na^çim isterler [2.4.5.7.8.10.11. beyitler mecmua'da eksiktir]

4 Cürmüne mu‘terif ol ʔā‘ata mağrūr olma

Ki ʃifāḥane-i ḥikmetde saḫīm isterler

5 ʔıble-i m‘aniyi fehmi eylemeyen kec-revler

Sehv ile sevde idüp ecr-i ‘aẓīm isterler

6 Ezber it nükte-i esrār-ı dilī ey **Rūḫī**

Ḥāzır ol bezm-i İlahīde nedīm isterler

6 nükte-i kıṣṣa-i

Bağdatlı Rūḫi Divanı, Haz. Coşkun Ak, Uludağ Üniversitesi Basımevi, c. I, Bursa, 2001, 417.

[64]

7+7=14

- 1 Bu hulk[i]le ey kişi sen derviş olamazsıñ
Terk itmezseñ kim işi sen derviş olamazsıñ
- 2 Zâhirini düzerseñ bâtınını bozarsañ
Naqş ilinde gezerseñ sen derviş olamazsıñ
- 3 Sen bu yola gelmedeñ şeyhe teslim olmadan
Küfr-ü imân bilmedeñ sen derviş olamazsın
- 4 Şeyhiñ sözleri haqdır herkiz hilâf yoqdur
Seniñ 'inâdın çoqdur sen derviş olamazsın
- 5 **Nuzûlî** sen senlikden ne añladıñ benlikden
Geçmeden hayvanlıqdan sen derviş olamazsıñ

[69]

Fāilātün Fāilātün Fāilün

- 1 Her yeri h̄üsnüñ gülistān eylemiş
Her ʔarāfi bāğ-u büstān eylemiş
- 2 Zīnet itmesin zir-ü pes evşāfla
Her şıfatda zātını i' lān eylemiş
- 3 Bunca evşāfdan görünen bir cemāl
Bir cemāli bunca elvān eylemiş
- 4 Hep kitāb-i hağdır eşyā şandığıñ
Ol oğur kim seyr-i evṡān eylemiş
- 5 H̄üsnünü izhār ider bunca şıfat
Zātına insānı burhān eylemiş
- 6 Hağğı ister iseñ yürü insāna bağ
Zāt-ı Rağmān şeklini insān eylemiş

7 Hakk yüzü insân yüzünden görünür
Zât-ı Hakk vechinde rahşân eylemiş

8 Zâtî Hakkı añlayınca zevk[i]le
Bu Niyâzî nice seyrân eylemiş

Nice görsün şems-i vechin çün anın
Zâhid-i âmâ ki tuğyan eylemiş
İçini almış anın zerk u riya
Gönlünü şeytan perişan eylemiş
Her nazarda gördüğü Hak ârifin
Her görüşte nice ihsan eylemiş
Hakk'ı anlamak değil âsân ola
Âdeta Hak böyle erkân eylemiş
Salik erince kemale şöyle bil
Yüreğın baş bağrını kan eylemiş [8.9.10.11.12. beyitler mecmua'da eksiktir]
Niyazî-i Mısrî Divanı, Sağlam Kitabevi, İstanbul, 1976, 70.

SONUÇ

Tasavvuf öteden beri süre gelen mistik bir akımdır. Her dönemde insanların hayatında dini, sosyal, siyasi açıdan etkili olmuştur ve toplumların oluşmasında olumlu katkıları olmuş ve yol gösterici rolünü üstlenmiştir. Bu çalışmada Makedonya'da tasavvufun nasıl yayıldığını ve o dönem hayatında ne kadar önemli yer işgal ettiği ortaya konmaya çalışıldı.

Çalışmanın giriş kısmında Osmanlı döneminde Balkanlar'daki tarikatlar ve Makedonya'da Halvetilik konusu ele alındı. Tarikatların hangi süreçle ve ne şekilde Balkan topraklarına ulaştığı ve yayıldığı ortaya konmaya çalışıldı.

Birinci bölümde ise Halvetiliğin Ohri'deki serüveni aktarılmaya çalışıldı. Makedonya'daki tasavvuf akımında Halvetiliğe öncülük etmiş ve merkezi olmuş Ohri Hayati dergâhı incelendi. Bunun yanında Halvetilik hakkında genel bir bilgi verilerek, kurucusu, meşayih silsilesi, zikir ve halvet çıkarma özellikleri ve başlıca şubeleri gibi konulara değinildi. Ayrıca Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşamış ve Makedonya'nın Halvetilikte merkezi olan Ohri'deki Hayatiyye dergâhında yetişmiş bir mutasavvuf olan Şeyh Mehmed Zekeriyya Efendi'nin hayatı incelendi. Hayatı hakkında fazla bilgi olmadığı için ulaşılabilen kadarıyla yetinmeye çalışıldı. Hayatı'nın yanında şiirleri ve edebi şahsiyeti de yansıtılmaya çalışıldı.

İkinci bölümde Şeyh Mehmed Zekeriyya Efendi'nin kaleme aldığı mecmuayı günümüz türkçesine aktararak tanıtılmaya çalışıldı. Karşılaştırma yapılabilmesi için de mecmuada yer alan şiirleri, şairlerin divanları da incelendi.

Bu çalışmayı yaparken bu güzel sonuçlara ulaşıldı fakat bu çalışmanın oluşmasında birtakım zorluklar yaşandı. Çalışmanın en büyük zorluğu bir ilk olmasıdır. Çünkü daha önce Ohri ile ilgili veya oradaki mutasavvuflarla alakalı çalışma yapılmamıştır. Yapılan bu çalışma ile özelde Ohri'nin genelde ise Makedonya'nın kültür ve edebiyat tarihinin unutulmuş önemli şahsiyetlerinden birisi gün ışığına çıkarılmaya çalışıldı.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

- ANKARAVÎ İsmâil Rusuhî, **Minhâcü'l-Fukarâ**, Haz. Safi Arpaguş, Vefa Yayınları, İstanbul, 2008.
- CÜRCÂNÎ Seyyid Şerîf, **Tarîfât**, Fazilet Yayınları, 1413 H.
- ÇELEBÎ Evliya, **Seyahatnâme**, Haz. Zekeriya Kurşun-Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.
- EFENDÎ Mehmed Nazmî, **Osmanlılarda Tasavvufî Hayat –Halvetilik Örneği-**, Haz. Osman Türer, İnsan Yayınları, İstanbul, 2006.
- GÖLPINARLI Abdülbaki, **Melâmîlik ve Melâmîler**, Gri Yayın, İstanbul, 1992.
- İZETİ Metin, **Balkanlar'da Tasavvuf**, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- KANAR Mehmet, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Say Yayınları, İstanbul, 2008.
- KARA Mustafa, **Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi**, 7. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2006.
- KÂŞÂNÎ Abdürrezzak, **Tasavvuf Sözlüğü**, Çev. Ekrem Demirli, İz Yayınları, İstanbul, 2004.
- KUŞ Ahmet / ŞİMŞEK Feyzi / DIVARCI İbrahim, **Rumeli'de Osmanlı Mirası**, Hazinedaroğlu İnşaat Grubu Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.
- OCAK Ahmet Yaşar, **Sarı Saltık**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2002.
- , **Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik: Kalenderîler**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2.Baskı, Ankara, 1999.
- ÖZCAN Hüseyin, **Abdurmâlik Hilmî Hayatı ve Şiirleri**, Ankara, 1994.
- SÂMÎ Şemseddin, **Kâmûs-ı Turkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1317 H.
- SERİN Rahmi, **İslam Tasavvufunda Halvetilik ve Halvetiler**, Petek Yayınları, İstanbul, 1984.
- ŞAPOLYO Enver Behnan, **Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi**, Elif Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2006.
- ULUDAĞ Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Marifet Yayınları, İstanbul, 1991.
- VASSÂF Osmanzâde Hüseyin, **Sefine-i Evliyâ**, c. V, Haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2006.

MAKALELER

BABİNGER Franz, ”**Sarı Saltık**” İslâm Ansiklopedisi, M.E. B., İstanbul, c. X, 1966, s. 220.

CLAYER Nathalie-POPOVİC Alexandre, ”Osmanlı Döneminde Balkanlar’daki Tarikatlar”, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler**, Haz. Ahmet Yaşar Ocak, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2005, ss. 247-266.

KEMİKLİ Bilal, “Türk Tasavvuf Edebiyatında Devran ve Sema”, **Dost İlinden Gelen Ses**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 97-119.

ULUDAĞ Süleyman, “Halvetiyye”, **DİA**, c. XV, TDV Yayınları, İstanbul, 1997, ss. 392-393.

DİĞER KAYNAKLAR

SALİH Eyüp, “Makedonyada’ki Tarikatlar, Silsileleri, Maneviyat Büyüklerinin Hayatları ve Hizmetleri”, <http://balturk.org.tr/?p=554>, (30.04.2010).

EKLER

Halvetiyye'nin Hayatiyye Kolunun Kurucusu Pir Muhammed (Mehmed) Hayati'nin
Türbe-i Şerif'teki Sandukası.

“Ya Hazreti Pir Eş Şeyh Es Seyyid Muhammed Hayati Halveti Kaddesallahu
Sırrıhu'l Ali” istifi

Dergâh'ın 1960'lı Yıllardaki Görünümü

Günümüzdeki Görünümü

Şeyh Mehmed Zekeriyya Efendi
(1864-1938)

Türbe-i Şerif

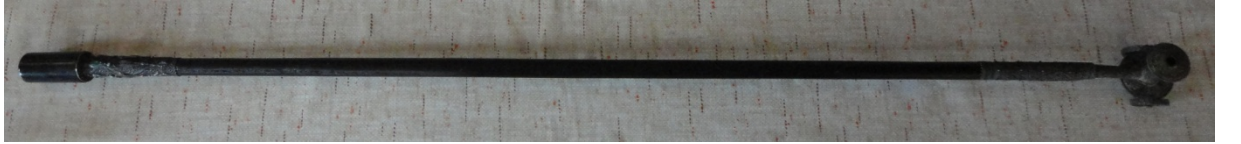
Ohri Halveti Hayati Derghi'nda kuruluşundan günümüze kadar hizmet etmiş Őeyhlerin ve zevcelerinin defnedildiği türbe. Dergh'a giriŐte sol tarafta bulunmaktadır.

Şeyh Zekeriyya Efendi'nin Sandukası

Şeyh Zekeriyya Efendi'nin Kart Viziti
Kendisi Ohri'de nüfus memurluğu görevini ifa etmiştir.

Şeyh Zekeriyya Efendi'nin Sigara Çubuğu

Şeyh Zekeriyya Efendi'nin Cübbesi

Şeyh Zekeriyya Efendi'nin Türbe-i Şerif'in sol tarafındaki bir pencerenin alüminyumla kaplı zeminine kendi el yazısıyla yazdığı "Ahlâk" yazısı halen okunaklı bir şekilde mevcuttur.

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Nehri	Aydinçe
Doğum Yeri ve Yılı	Ohri-MAKEDONYA	1987
Bildiği Yabancı Diller	Arapça, Arnavutça, Makedonca, Osmanlıca, Boşnakça.	
ve Düzeyi		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise	2001 2005	Balıkesir Anadolu İmam Hatip Lisesi
Lisans	2005 2009	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans	2009 2011	Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora		
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı	Çalışılan Kurumun Adı
1.		
2.		
3.		
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar		
Katıldığı Proje ve Toplantılar		
Yayınlar:		
Diğer:		
İletişim (e-posta):	nehriaydince@hotmail.com	
Tarih	13.09.2011	
İmza	Nehri AYDINÇE	
Adı Soyadı		